

MENSENRECHTEN EN HET VLAAMS INTERNATIONAAL BELEID

Inhoud

Inleiding.....	3
A. Uitgangspunten	3
B. Internationale mensenrechtenverdragen	4
a. Verenigde Naties	5
b. Raad van Europa	11
c. Europese Unie.....	14
d. Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa	15
C. Beleidsdoelstellingen.....	15
1. Respect voor de mensenrechten in Vlaanderen.....	16
A. Het Belgische institutionele kader	16
a. Geen “bevoegdheid”, maar een opdracht voor iedere overheid.....	16
b. Status van de mensenrechten in België.....	16
c. Overleg en coördinatie rond mensenrechten	17
B. Vlaamse regelgeving	18
a. Gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid.....	18
b. Jeugd- en kinderrechtenbeleid	19
c. Mensenrechteneducatie.....	20
C. Stappen voorwaarts	21
a. Bijkomende engagements inzake mensenrechten	21
b. Rapportering aan internationale instanties	24
c. Mensenrechten en Vlaamse regelgeving	25
2. Mensenrechten in het Vlaamse internationale beleid	26
A. Vier prioritaire mensenrechtenthema’s	26
a. Respect voor de fysieke integriteit van elke mens.....	27
b. De strijd tegen alle vormen van discriminatie.....	29
c. Het respect voor de rechten van het kind	32
d. Het recht op behoorlijke arbeidsomstandigheden.....	33
B. Respect voor mensenrechten in de internationale samenwerking	34
C. Mensenrechtendialog via geëigende internationale fora.....	35
a. Inleiding.....	35
b. Europese Unie.....	35
c. Mensenrechtenraad	37
d. Mensenrechtenseminarie in Zuidelijk Afrika	37
D. Mensenrechten en internationale economie.....	38
a. Internationale wapenhandel.....	38
b. Internationaal ondernemen	39
c. Internationaal toerisme.....	40
3. Zeven uitgangspunten.....	42
4. Mensenrechtenagenda	43

Inleiding

A. Uitgangspunten

Vlaanderen heeft een lange traditie op het vlak van de rechten van de mens. De notie dat het individu zich ten opzichte van de overheid kan beroepen op bepaalde rechten zit al vervat in de middeleeuwse charters van onze contreien. Dit maakt duidelijk dat de rechten van de mens niet vanuit de internationale rechtsorde aan de soevereine staten zijn opgedrongen, maar net **in verschillende constitutionele tradities hun grondslag** vinden, zowel hier als elders in de wereld. Ze zijn de weerslag van de fundamentele waarden van een gemeenschap, zoals rechtvaardigheid, (gelijk)waardigheid, onderling respect en solidariteit.

De Vlaamse overheid is niet alleen, binnen haar bevoegdheden, juridisch gebonden door een groot aantal internationale mensenrechtenverdragen waarbij België partij is, maar heeft deze, gelet op haar internationale bevoegdheden, in de meeste gevallen ook expliciet als gemengd verdrag goedgekeurd en was bovendien vaak door middel van experts betrokken bij de uitwerking van nieuwe standaarden. Het **respect van de rechten van de mens in het eigen beleid is een juridische en ethische verplichting** voor Vlaanderen.

Een betere naleving van de mensenrechten door alle staten draagt bij tot de ontwikkeling van een **meer democratische, vreedzame en veilige internationale ordening**. De Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (UVRM) blijft ook na zestig jaar het internationale referentiepunt bij uitstek voor de vormgeving van een nationaal beleid dat gericht is op de verwezenlijking van de rechten en kansen van eenieder. Net zoals de concrete doelen die de wereldgemeenschap zich recent in de Millenniumontwikkelingsdoelstellingen heeft gesteld, vertaalt de UVRM de principes van menselijke waardigheid, voorspoed en vrede die ten grondslag liggen aan het Handvest van de Verenigde Naties (HVN). Deze principes worden vervolgens nog verder uitgewerkt in de verschillende mensenrechtenverdragen die in het kader van de VN en andere organisaties werden gesloten.

De rechten van de mens zijn dan ook niet alleen een verplichting ten opzichte van de eigen burgers, maar ook een **richtinggevend element voor het buitenlandse beleid**. Alle staten zijn immers gebonden door de fundamentele rechten en vrijheden zoals die inmiddels door het internationale gewoonterecht zijn opgenomen. Daarnaast hebben zij vaak ook uit vrije wil verdragen op dit vlak onderschreven. Hierdoor zijn zij ook aanspreekbaar door andere staten en internationale organisaties op het respect van deze verplichtingen ten aanzien van hun bevolking. Aangezien respect voor de mensenrechten ontegensprekelijk zorgt voor meer vrede, veiligheid en economische en sociale vooruitgang, draagt een **proactief internationaal mensenrechtenbeleid** ook bij aan de langetermijnbelangen van Vlaanderen.

De jongste jaren staat de universaliteit van mensenrechten onder druk. Vlaanderen beseft dat de interpretatie van internationale mensenrechtenafspraken niet eenduidig is, en dat er tussen de verschillende delen en beschavingen van deze wereld heel wat culturele verschillen bestaan. Ten gevolge van de machtsverschuivingen in de wereld verliest de traditionele interpretatie van de rechten van de mens aan aanhang. Voor Vlaanderen **blijft de universaliteit van alle rechten van de mens buiten kijf staan**, en kan het debat enkel gaan over of en hoe binnen deze

princiële universaliteit ruimte is voor culturele en regionale variatie bij de invulling van deze rechten. Er kan geen sprake zijn van mensenrechtenrelativisme.

De Vlaamse overheid is **bezorgd over het feit dat de eerbiediging van de rechten van de mens aan evidentie verliest.**

Vlaanderen wil ingaan tegen deze tendens. Het beschikt krachtens het grondwettelijk bestel over een aantal **mogelijkheden om dit beleid vorm te geven**, bijvoorbeeld via zijn eigen exclusieve internationale verdragen en samenwerkingsakkoorden, via deelname aan de Belgische coördinatie voor multilaterale (mensenrechten)instellingen, via de standpuntbepaling voor het externe beleid van de Europese Unie en via de decretale omkadering van zijn ontwikkelingsbeleid.

Dit beleidsdocument wil daarom, zoals aangekondigd in de beleidsbrief "*Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking*", mensenrechten als transversaal thema integreren in het Vlaamse internationale optreden. Op die manier wil de Vlaamse Regering ook invulling geven aan de oproep in het **regeerakkoord** om "een actief en coherent buitenlands beleid" te voeren, "gericht op het beklemtonen van onze openheid", waarbij gebruik wordt gemaakt "van een vooruitstrevende culturele, economische en publieksdiplomatie" (*Regeerakkoord*, p. 86). Vlaanderen is immers een solidaire deelstaat, ook buiten zijn grenzen, en het versterken van de internationale mensenrechtenbescherming zorgt op duurzame wijze voor de verbetering van de levensomstandigheden van miljarden mensen. Dit document heeft als doelstelling om richting te geven aan het beleid op het vlak van mensenrechten en buitenlands beleid, en overstijgt daarmee potentieel ook deze legislatuur. Mensenrechten zijn echter evolutief, en we leven in een wereld in verandering. Dit betekent dan ook dat de concrete prioriteiten en uitvoeringsmodaliteiten van dit document regelmatig in vraag moeten kunnen worden gesteld, en dat het document in het licht van toekomstige ontwikkelingen kan worden geactualiseerd.

B. Internationale mensenrechtenverbintenissen

De rechten van de mens, zoals zij zijn opgenomen in een aantal internationale overeenkomsten en in de Grondwet, vormen een **kader dat de uitoefening van de Vlaamse bevoegdheden tegelijkertijd afbakent** (door grenzen te stellen op het ingrijpen in de persoonlijke levenssfeer van de burgers) **en richting geeft** (door doelen te stellen die het beleid dient na te streven).

De rechten van de mens zijn dus in de eerste plaats een binnenlands verhaal, maar na elk van de twee wereldoorlogen, die als littekens de geschiedenis van de voorbije eeuw tekenen, werden belangrijke stappen gezet voor de **internationalisering van de mensenrechtenbescherming**.

Zo zag na de Eerste Wereldoorlog de Internationale Arbeidsorganisatie het licht, waarbinnen toen reeds verscheidene sociale rechten werden vastgelegd. De wreedheden van de nazi's maakten echter enkele decennia later louter nationale regelingen geen afdoende bescherming boden. De verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog zorgden ervoor dat één van de doelstellingen uit het Handvest van de Verenigde Naties erop gericht is "*[i]nternationale samenwerking tot stand te brengen bij [...] het bevorderen en stimuleren van eerbied voor de rechten van de mens en voor fundamentele vrijheden voor allen, zonder onderscheid naar ras, geslacht, taal of godsdienst*" (art. 1, § 3, HVN). Dit leidde, zowel binnen als buiten het systeem van de VN, tot de **codificatie van**

een aanzienlijk aantal internationale mensenrechtenstandaarden. Voor Vlaanderen gaat het om normen van de Verenigde Naties, de Raad van Europa en de Europese Unie. Ook de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa heeft aandacht voor de rechten van de mens, zonder dat zij op dat vlak ook normatief optreedt.

a. Verenigde Naties

- **Universele Verklaring van de Rechten van de Mens**

Op 10 december 1948 werd door de Algemene Vergadering van de VN, zonder tegenstemmen en met acht onthoudingen, de **Universele Verklaring van de Rechten van de Mens** aangenomen, voorbereid door een commissie onder voorzitterschap van Eleanor Roosevelt. In de praktijk van de Verenigde Naties zijn dergelijke "universele verklaringen" zeldzaam, en vormen zij "*a formal and solemn instrument, suitable for rare occasions when principles of great and lasting importance are being enunciated*". Ook de term "universeel" in plaats van "internationaal" is een bewuste keuze: hiermee wilde men aangeven dat de tekst de gemeenschappelijke waarden van de belangrijkste rechtssystemen en culturen omvat.

Toch blijft de UVRM vanuit internationaalrechtelijk oogpunt formeel een **aanbeveling van de Algemene Vergadering en is zij derhalve op zich niet juridisch bindend**. Gesteund door een belangrijk deel van de internationale rechtsgeleerden is Vlaanderen van oordeel dat de meeste bepalingen uit de UVRM inmiddels tot het internationale gewoonterecht zijn gaan behoren, en dat zij bovendien op zijn minst kunnen worden beschouwd als een bijzonder gezaghebbende interpretatie van de verdragsverplichting inzake eerbied voor de mensenrechten en de fundamentele vrijheden die de leden van de Verenigde Naties hebben aangegaan door partij te worden bij het Handvest. Daarom zijn de rechten uit de UVRM bindend ten aanzien van alle staten, ook al hebben zij toentertijd niet deelgenomen aan de stemming over de Verklaring en zelfs al zijn zij naderhand ook niet tot enig mensenrechtenverdrag toegetreden.

De UVRM vertrekt van de vaststelling "*dat erkenning van de inherente waardigheid en van de gelijke en onvervreembare rechten van alle leden van de mensengemeenschap grondslag is voor de vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld*" en proclameert als eerste beginsel dat "*[a]lle mensen [...] vrij en gelijk in waardigheid en rechten [worden] geboren. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten, en behoren zich jegens elkander in een geest van broederschap te gedragen*" (art. 1 UVRM). De Verklaring omvat **dertig rechten en vrijheden**, van klassieke vrijheidsrechten (recht op leven, verbod op foltering en slavernij) tot socio-economische rechten (recht op opvoeding en de bescherming van intellectuele eigendom), die in vijf categorieën kunnen worden verdeeld: inherente persoonlijke vrijheden, die onlosmakelijk met elke persoon zijn verbonden; rechten en vrijheden die de persoonlijke veiligheid betreffen; rechten met betrekking tot het politieke leven van het individu; economische en sociale rechten; en rechten inzake het sociale en juridische leven van het individu.

De UVRM bevat, in tegenstelling tot de *verdragen* over mensenrechten die binnen de VN en de Raad van Europa werden aangenomen, bovendien **ook een bepaling over plichten en verantwoordelijkheden**. Als verstandige en gewetensvolle wezens, behoren mensen "*zich jegens elkander in een geest van broederschap te gedragen*" (art. 1 UVRM). Zonder deze

verantwoordelijkheden verder te specificeren, stelt artikel 29, eerste paragraaf, UVRM duidelijk het volgende: *“Een ieder heeft plichten jegens de gemeenschap, zonder welke de vrije en volledige ontplooiing van zijn persoonlijkheid niet mogelijk is.”* De regelmatig terugkerende kritiek dat de internationale instrumenten louter zouden uitgaan van een als te individualistisch beschouwde rechtenbenadering kan met andere woorden op basis van de tekst van de UVRM zelf worden gepareerd.

De **betekenis van de UVRM** kan, zeker in de historische context waarin zij na de verschrikkingen van het totalitarisme werd aangenomen, moeilijk worden overschat. Bij de zestigste verjaardag van de UVRM, in 2008, benadrukte de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten dat het de grote verdienste bleef van de UVRM dat *“all human rights were recognized as inherent and inalienable entitlements, rather than privileges ‘magnanimously bestowed’ at the caprice of the powerful.”* Ze blijft dan ook het referentiepunt bij uitstek voor discussies in het ruime, en steeds ruimer wordende, domein van de mensenrechten. Daarom is 10 december, de dag waarop de UVRM werd aangenomen, sedertdien de **internationale dag voor de rechten van de mens**.

- **VN-Mensenrechtenverdragen**

Met het oog op de juridische afdwingbaarheid van de mensenrechten en het instellen van effectieve controlemechanismen was het echter nodig om ook in een bindend instrument – in tegenstelling tot een aanbeveling van de Algemene Vergadering – te voorzien. Pas 18 jaar later, in 1967, mondde dit uit in twee aparte teksten voor enerzijds burgerlijke en politieke rechten (BUPO-Verdrag, Engelse afkorting ICCPR) en anderzijds economische, sociale en culturele rechten (ESC-Verdrag, Engelse afkorting ICESCR), die samen ook wel worden aangeduid als de **“International Bill of Rights”**. De formulering van de rechten in beide verdragen is heel wat gedetailleerder dan die van de UVRM, ook wat betreft de mogelijkheid om in bepaalde omstandigheden van de rechten af te wijken. Bovendien zijn de rechten die door de UVRM en door de Bill of Rights worden gewaarborgd, niet voor de volle 100% gelijk.

De **tweedeling** werd verantwoord door de stelling dat deze rechten verschillend van aard zouden zijn, op een andere grondslag zouden berusten, verschillende normstellingen vereisen en andere staatsverplichtingen impliceren. Het belangrijkste gevolg van het onderscheid is het niet-onmiddellijke karakter van de verplichting van de staten om de rechten uit het ESC-Verdrag te realiseren: de doelstellingen moeten progressief worden verwezenlijkt, afhankelijk van de beschikbare financiële en andere middelen van de betrokken staat. Toch kunnen we vaststellen dat de meeste staten beide verdragen als een eenheid zien, wat tot uitdrukking komt door de gelijktijdige ratificatie (ook in Vlaanderen werden beide verdragen gelijktijdig, op 25 januari 1983, bij decreet goedgekeurd), en dat een aantal bepalingen gelijklopend zijn. Andere, meer specifieke, mensenrechtenverdragen, zoals het Kinderrechtenverdrag, hebben bovendien betrekking op beide categorieën van rechten.

Het wekt dan ook weinig verwondering dat het **onderscheid tussen de “klassieke” burgerlijke en politieke rechten en de economische, sociale en culturele rechten ter discussie staat**. Meer nog, in 1993 verklaarde de Wereldconferentie voor de Rechten van de Mens die door de Verenigde Naties in Wenen was bijeengeroepen plechtig dat *“[all] human rights are universal, indivisible and interdependent and interrelated”*. De Vlaamse overheid onderschrijft deze visie: het

is niet zinvol om een hiërarchie tussen de verschillende, elkaar onderling versterkende, mensenrechten te zien. Daarom loopt de Vlaamse overheid voorop in de instemmingsprocedure met het klachtenprotocol bij het ESC-Verdrag aan dat, met veertig jaar vertraging, voor deze economische, sociale en culturele rechten in dezelfde internationale afdwinging voorziet als voor burgerlijke en politieke rechten. Ook de toekomstige klachtenprocedure bij het Kinderrechtenverdrag maakt komaf met het artificiële onderscheid tussen de verschillende categorieën van mensenrechten.

Zowel voor als na het aannemen van de International Bill of Rights kwamen in de Verenigde Naties ook **meer specifieke mensenrechtenverdragen** tot stand, gericht op de bescherming van kwetsbare doelgroepen. Het gaat meer bepaald om het Verdrag tegen rassendiscriminatie (1966, Engelse afkorting CERD), dat door de brede definitie van het begrip "ras" ook discriminatie van etnische minderheidsgroepen omvat, het Verdrag tegen vrouwendiscriminatie (1979, Engelse afkorting CEDAW), het Verdrag tegen foltering (1984, Engelse afkorting CAT), dat mensen beschermt die van hun vrijheid werden beroofd, en ook het meest succesvolle verdrag ter wereld, het Kinderrechtenverdrag (1989, Engelse afkorting CRC), met inmiddels 193 partijen. Voor de meeste van deze verdragen verleende ook het Vlaams Parlement zijn instemming. België werd in 2009 ook partij bij het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (2006, Engelse afkorting CRPD), en recent, in juni 2011, ook bij het – eveneens door Vlaanderen goedgekeurde - Verdrag tegen gedwongen verdwijning (2006, Engelse afkorting CED) goed. Voor het Arbeidsmigranten-verdrag (1990, Engelse afkorting CMW) lijkt er ten slotte in de Europese Unie vooralsnog weinig animo te bestaan om tot ratificatie over te gaan.

Deze "bijzondere" mensenrechtenverdragen **doorbreken de opdeling** tussen burgerlijke en politieke rechten enerzijds en economische, sociale en culturele rechten anderzijds, doordat zij voor specifieke groepen (vrouwen, kinderen, personen met een handicap) beide types van rechten garanderen. Ze vormen een belangrijke aanvulling op de twee algemene pacts, doordat ze op bepaalde punten verdergaande bescherming dan de algemene verdragen en verdere details bevatten op terreinen waar de grootste knelpunten voor kwetsbare groepen liggen. Meer dan de algemene mensenrechtenverdragen schrijven ze voor op welke wijze staten het doel van het verdrag dienen te bereiken, zoals volgende voorbeelden aantonen:

- een bijzonder kenmerk van het Verdrag tegen rassendiscriminatie (art. 1, § 4), het Verdrag tegen vrouwendiscriminatie (art. 4) en het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (art. 5, § 4) is de rechtsbasis die hierin wordt voorzien voor **positieve discriminatie** ("*affirmative action*");
- het Verdrag tegen vrouwendiscriminatie legt staten de verplichting op om een beleid te voeren gericht op het **wijzigen van sociale en culturele patronen** inzake het gedrag van mannen en vrouwen en op hun gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de opvoeding van kinderen (art. 5).

- **Verdragsrechtelijke toezichtsmechanismen**

De VN-verdragen leverden een belangrijke bijdrage aan het respect voor de rechten van de mens. Ze roepen immers telkens een **internationaal toezichtsmechanisme** in het leven, onder de vorm van comités, die evenwel niet steeds dezelfde bevoegdheden hebben.

Deze toezichtscomités formuleren op de eerste plaats **bevindingen naar aanleiding van periodieke rapporten** die elke verdragspartij volgens een bepaalde cyclus moet overmaken. Wat haar bevoegdheden betreft, levert de Vlaamse overheid een insteek voor een geïntegreerd Belgisch rapport. Deze rapportering en de daarop volgende formulering van bevindingen door de verdragscomités vervullen een aantal verschillende, maar onderling verwante, functies:

- doorlichten van nationale wetgeving en praktijk;
- volgen en in kaart brengen van relevante ontwikkelingen ;
- formuleren van beleidsmaatregelen om de verdragsverplichtingen uit te voeren;
- afleggen van verantwoording aan burgers, stakeholders en internationale gemeenschap;
- naar waarde schatten van ontwikkelingen en van het bereiken van eerdere doelstellingen;
- signaleren van gebreken en knelpunten;
- verzamelen en uitwisselen van informatie met het oog op een leerproces.

Dit overzicht van functies plaatst de commentaren die een comité maakt naar aanleiding van een periodiek rapport in hun **juiste context**. We hebben hier niet te maken met een judiciële procedure, maar met commentaren die gericht zijn op een constructieve dialoog tussen het verdragscomité en de betrokken staat. Het gaat dus niet om een soort inbreukprocedure waarbij wordt aangevoerd dat de staat in kwestie een bepaald recht schendt, en waar deze inbreuk in een rechterlijke procedure met bewijsvoering en een argumentatie gebaseerd op woord en wederwoord definitief wordt vastgesteld. De commentaren moeten eerder worden gezien als een aanzet tot een dialoog tussen de overheid, die via het rapport aan zelfevaluatie heeft gedaan, en onafhankelijke experts die het nationale beleid van een afstand bekijken en kunnen vergelijken met wat in andere landen gebeurt.

Naast deze eerste rol vervullen deze comités nog een tweede functie in het kader van **interstatelijke of individuele klachtenprocedures**, die in de meeste gevallen optioneel zijn, m.a.w. een staat dient te verklaren of hij deze mogelijkheid aanvaardt. Sommige comités hebben een recht tot zelfstandig onderzoek, met inbegrip van het zenden van rapporteurs, wanneer zij betrouwbare informatie hebben ontvangen over grove schendingen van deze verdragen – wat vooral in het bestrijden van foltering van belang is. Enkel het comité bij het Kinderrechtenverdrag heeft totnogtoe niet de bevoegdheid heeft gekregen om klachten te ontvangen en zelfstandig onderzoek uit te voeren, hoewel momenteel een internationale werkgroep is belast met het onderzoeken van deze mogelijkheid. De Vlaamse overheid is er principieel voorstander van om deze laatste lacune in het internationale toezicht op de naleving van mensenrechtenverplichtingen te dichten.

Tot slot vaardigen de comités geregeld ook **algemene commentaren** (*general comments*) uit, waarin ze hun visie op de draagwijdte van de rechten uit het verdrag hebben geformuleerd. Deze commentaren hebben een hoog gezag, aangezien zij ook maatgevend zijn wanneer het comité zijn bevindingen formuleert over het periodieke rapport van een staat.

De mensenrechtenverdragen en de comités die moeten toezien op hun toepassing, zijn het resultaat van een langdurig proces dat liep van 1948 (UVRM) tot nu. Het gaat om een organische groei, zonder vooropgesteld totaalplan. Dit verklaart ook de subtiele verschillen in bevoegdheden van deze comités. Het hoeft niet te verbazen dat deze **proliferatie van comités** geleid heeft tot een internationaal debat over een hervorming van dit verdragssysteem binnen de Verenigde

Naties. Bij vele staten, en ook binnen de Vlaamse overheid, was er in het verleden kritiek te horen over het feit dat de rapportageverplichtingen voor deze verschillende comités – en voor andere internationale instanties – erg belastend zijn voor de nationale administraties, onder meer door onderlinge verschillen in rapportagevereisten en overlappende informatie.

Het secretariaat van de Verenigde Naties ging in op deze kritiek. De secretaris-generaal drong erop aan dat *“harmonized guidelines on reporting to all treaty bodies should be finalized and implemented so that these bodies can function as a unified system”*. Ook door het bureau van de Hoge Commissaris voor de Rechten van de Mens (OHCHR), werd een conceptnota opgemaakt waarin men **voorstelt te komen tot een “Single Unified Standing Treaty Body”**. Nu reeds is het OHCHR bevoegd voor de coördinatie van mensenrechtenactiviteiten binnen het systeem van de Verenigde Naties. Het voorstel om te komen tot een *“Unified Standing Treaty Body”* (ook aangeduid als “enkelvoudig permanent orgaan”) gaat echter verder dan loutere coördinatie.

Er zijn een aantal **voordelen** aan een enkelvoudig permanent orgaan, zoals het feit dat dit comité de mensenrechtensituatie in een bepaald land op een samenhangende wijze kan beoordelen aan de hand van een geïntegreerd rapport, de mogelijkheid die door het permanente karakter ontstaat om op ieder moment actie te ondernemen naar aanleiding van ernstige schendingen, en de verhoogde zichtbaarheid die wellicht ook het gezag van het orgaan verhoogt en de toegankelijkheid bevordert aangezien meer mensen van het bestaan ervan op de hoogte zullen zijn. Tegelijkertijd zijn er ook **ernstige nadelen** verbonden aan het fuseren van de verdragsorganen:

- het risico op het verloren gaan of ter discussie stellen van bestaande verworvenheden;
- de vraag of in een ééngemaakt orgaan alle aspecten op een even adequate manier aan bod zullen komen als in de huidige situatie, waar elk van de verdragsorganen is samengesteld uit experts op het vlak van dat specifieke verdrag;
- de juridische complicaties die volgen uit het feit dat de bevoegdheden van elk orgaan bij verdrag of protocol zijn vastgesteld, zodat een eenmaking verschillende verdragswijzingen behelst.

Daarom houdt men het voorlopig op een **realistische samenwerking tussen de comités**, die weliswaar hun eigenheid behouden, maar sinds 2008 allemaal in Genève vergaderen. Het OHCHR biedt secretariële ondersteuning voor al deze comités, de website van het OHCHR huisvest de informatie en documenten van de verschillende comités, en er vinden jaarlijks vergaderingen plaats tussen de verschillende comités om de efficiëntie en effectiviteit van het systeem te verhogen. Daarbij is het de bedoeling om te komen tot documenten die enerzijds tot een meer uniforme vorm van rapportering door de staten en anderzijds tot meer harmonisatie van de werkmethodes van de comités moeten leiden. Vlaanderen blijft de ontwikkelingen rond een verhoging van de efficiëntie en synergie binnen het VN-mensenrechtensysteem actief volgen via de Vertegenwoordiger van de Vlaamse Regering in Genève en via het intrafederale overleg, en is voorstander van pragmatische initiatieven die meer uniformiteit in de rapportering bevorderen, zodat de druk op nationale administraties afneemt. Dit moet ook leiden tot een betere rapportering door landen met beperkte middelen.

- **De Mensenrechtenraad**

De - relatief recent opgerichte - VN-Mensenrechtenraad staat los van al deze verdragen en comités. Hij werd op 15 maart 2006 in het leven geroepen door resolutie 60/251 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Hij is een **hulporgaan van de Algemene Vergadering**, verantwoordelijk voor de promotie van universeel respect door alle staten, of zij nu partij zijn bij mensenrechtenverdragen of niet, van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden, zonder enig onderscheid. Staten hebben immers door het loutere lidmaatschap van de Verenigde Naties de verplichting om de mensenrechten, zoals verwoord in de UVRM, te respecteren.

De Raad vervangt de vroegere **Mensenrechtencommissie** binnen de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties, waarover toenmalig secretaris-generaal Kofi Annan stelde dat *“the Commission’s capacity to perform its tasks has been increasingly undermined by its declining credibility and professionalism. In particular, States have sought membership of the Commission, not to strengthen human rights but to protect themselves against criticism or to criticize others. As a result, a credibility deficit has developed, which casts a shadow on the reputation of the United Nations as a whole”*. Jammer genoeg toont de ervaring van de afgelopen jaren dat ook de huidige Mensenrechtenraad niet immuun is voor politisering.

Voor het Vlaamse binnenlandse beleid is binnen de Mensenrechtenraad in eerste instantie de **Universal Periodic Review (UPR)** van belang. De oprichtingsresolutie voorziet immers in een dergelijke “periodieke evaluatie” van het nationale beleid, die niet door een onafhankelijk orgaan maar door de Mensenrechtenraad zelf gebeurt, d.w.z. een politiek orgaan met vertegenwoordigers van de lidstaten. De standaard waartegen een lidstaat in dit proces wordt getoetst, verschilt wel naargelang de staat zich al dan niet tot verdere verplichtingen heeft verbonden door het ratificeren van mensenrechtenverdragen. De belangrijkste verwezenlijking van deze UPR is echter het feit dat ook landen die zich aan geen enkel verdrag hebben gebonden, toch minstens over het respect van de als internationaal gewoonterecht geldende rechten uit de UVRM moeten rapporteren en daar aan de andere lidstaten verantwoording voor verschuldigd zijn. De beoordeling gebeurt namelijk op basis van (1) een nationaal “zelfevaluatierapport”, opgesteld in consultatie met het maatschappelijke middenveld, (2) een compilatie van informatie van de VN zelf (rapporten van verdragsorganen, andere documenten) en (3) een samenvatting van bijkomende geloofwaardige en betrouwbare informatie van andere stakeholders.

Ook **België – inclusief het Vlaamse beleid – rapporteerde op 2 mei 2011 over zijn mensenrechtenpalmares** tijdens de elfde sessie van dit mechanisme. Het Departement internationaal Vlaanderen coördineerde de insteek vanuit de Vlaamse overheid voor de samenstelling van het Belgische zelfevaluatierapport, waarover ook het maatschappelijk middenveld zijn zeg kon doen. Tijdens de komende jaren zullen de door België aanvaarde verbintenissen – zoals de creaties van een Nationale Mensenrechteninstelling – mee door Vlaanderen in de praktijk worden omgezet.

b. Raad van Europa

- **Europees Verdrag inzake de Rechten van de Mens**

Op 5 mei 1949 werd in het Londense Saint James's Palace het statuut van de Raad van Europa ondertekend door tien West- en Noord-Europese staten. Inmiddels verzamelt de organisatie **47 Europese landen**, waarvan een groot deel pas na de val van de communistische dictaturen in Centraal- en Oost-Europa kon toetreden. De Raad vertrekt uit de spirituele en morele waarden die het gemeenschappelijke erfgoed van de Europese volkeren vormen en "*de ware bron zijn van individuele en politieke vrijheid en van de rechtsstaat, de principes die de basis vormen voor een werkelijke democratie*". De belangrijkste opdracht voor de Raad, zeker sinds de top van staats- en regeringsleiders van 1993 in Wenen, is het **bewaken en verwezenlijken van de rechten van de mens, democratie en de rechtsstaat** in heel Europa, van Reykjavik tot Vladivostok.

Reeds snel na de oprichting van de organisatie, op 5 november 1950, kwam het (Europees) **Verdrag inzake de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden** (EVRM) tot stand, dat sedertdien door veertien protocollen werd gewijzigd en aangevuld. Alle leden van de Raad moeten dit verdrag ratificeren. De belangrijkste waarborgen van het Verdrag en de protocollen zijn het **recht** op:

- leven, vrijheid en veiligheid van mensen;
- een eerlijk proces in civiele en strafzaken;
- deelname aan verkiezingen, door zijn stem uit te brengen en zich kandidaat te stellen;
- vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst;
- vrijheid van meningsuiting (waaronder persvrijheid);
- ongestoord genot van eigendommen;

evenals het **verbod** op:

- foltering en onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen;
- de doodstraf;
- discriminatie in het genot van de rechten en vrijheden die door het Verdrag worden gewaarborgd;
- uitzetting van onderdanen van een staat of ontneming aan onderdanen van het recht het grondgebied van een staat te betreden;
- collectieve uitzetting van vreemdelingen.

Een belangrijk verschil met de mensenrechtenmechanismen van de Verenigde Naties is de **judiciële benadering** van het garanderen van de rechten. Er is immers niet voorzien in een periodieke rapportering door de lidstaten, maar wel in een supranationaal hof dat rechtstreeks toegankelijk is voor individuele klagers die menen dat hun rechten door een verdragspartij geschonden werden. Het Hof is bedoeld als tweede beschermingsniveau: de staten moeten in de eerste plaats zelf, via hun nationale hoven en rechtbanken, het respect en de afdwingbaarheid van de in het EVRM en de protocollen gegarandeerde rechten verzekeren. Pas wanneer dat niet lukt, komt het Hof in beeld. De uitspraken van het Hof zijn bindend ten opzichte van de staat waartegen ze worden gewezen. Het toezicht op de tenuitvoerlegging ervan ligt bij het Comité van Ministers van de Raad van Europa. De uitspraken van het EHRM hebben vaak ook een **belangrijke invloed op de wetgeving** van het betrokken land: zo heeft het arrest in de zaak *Marckx* voor een revolutie gezorgd in het Belgische afstammingsrecht en de positie van buitenechtelijke kinderen.

Andere spraakmakende zaken leidden recent tot de motivering van de uitspraken van Assisenhoven en de aanwezigheid van een advocaat van bij het eerste verhoor van een verdachte. Totnogtoe was slechts in één uitspraak van het Hof (*Hamer*, arrest van 27 november 2007) een Vlaams decreet (het decreet houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en het bosdecreet) in het geding. Daarnaast is er momenteel bij het Hof een zaak aanhangig over de aanleg van het Deurganckdok.

Op 18 september 2008 velde het Hof zijn 10.000ste arrest: de laatste jaren is het aantal zaken bij het Hof exponentieel toegenomen. In vier maanden tijd, van 1 juli tot 31 oktober 2008, werden 458 klachten ontvankelijk, en maar liefst 9.943 klachten onontvankelijk verklaard. Deze toename leidde tot de aanneming van een veertiende protocol bij het EVRM dat door een **hervorming van de procedure** de efficiëntie van het Hof wil verhogen. Het is immers niet aanvaardbaar dat het Hof, dat onder meer het recht binnen elke staat op een rechtsbedeling binnen een redelijke termijn garandeert (art. 6 EVRM – “*justice delayed is justice denied*”), er zelf steeds langer over doet om het groeiende aantal klachten te behandelen. Na heel wat vertragingen werd het protocol recent ook door Rusland geratificeerd, zodat het Hof niet alleen met ingang van 1 juni 2010 op een nieuwe leest wordt geschoeid, maar ook de toetreding van de Europese Unie tot het EVRM, een andere hervorming uit protocol 14, mogelijk wordt.

Vlaanderen hecht veel belang aan het EVRM en aan het Hof van Straatsburg, die een bijdrage leveren aan het tot stand brengen van een rechtstatelijke ordening in heel het continent en met name in de Westelijke Balkan en de “buitengordel” van de Europese Unie, die een bijzondere focus van het Vlaams buitenlands beleid zijn.

- **Europees Sociaal Handvest**

In tegenstelling tot het EVRM werkt het **Europees Sociaal Handvest (ESH)** in eerste instantie met een rapportering, zoals de VN-mensenrechtenverdragen, al beschikt het ook over een collectief klachtenprotocol op grond waarvan sommige internationale NGO's, evenals werkgevers- en werknemersorganisaties, collectieve klachten kunnen indienen bij een comité van onafhankelijke experts. Zo zijn er momenteel klachten hangende bij dit comité tegen België (in al zijn geledingen) over het beleid ten aanzien van woonwagengewoners en over de opvang van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen België heeft totnogtoe geen verklaring afgelegd die het mogelijk maakt dat ook nationale NGO's een collectieve klacht kunnen indienen.

Het ESH is een “**à la carte**”-verdrag: lidstaten moeten een minimumaantal bepalingen onderschrijven, maar kunnen ervoor kiezen om bepaalde rechten niet te aanvaarden. België heeft 87 van de 98 paragrafen van het herziene ESH aanvaard, waarmee het bij de koplopers behoort. In het voorjaar van 2009 vond in Brussel een seminarie plaats waarop het Europese Comité voor de Sociale Grondrechten aan vertegenwoordigers van de verschillende overheden van dit land alle mogelijke informatie gaf en in dialoog trad over de draagwijdte en interpretatie van de 11 paragrafen die België nog niet heeft aanvaard, om zo een eventuele toekomstige bekrachtiging naderbij te brengen. Het gaat meer in het bijzonder om:

- een aantal bepalingen inzake arbeidsrecht (art. 24, 26, §2, 27 en 28 herzien ESH), meer bepaald over motiveringsplicht bij ontslag, maatregelen tegen pesten op het werk, rechten

voor werknemers met gezinsverantwoordelijkheden en bescherming van werknemersvertegenwoordigers;

- recht op onderwijs in eigen taal en cultuur voor arbeidsmigranten (art. 19, § 12, herzien ESH);
- recht van ouderen op sociale bescherming (art. 23 herzien ESH);
- recht op huisvesting (art. 31 herzien ESH).

- ***De Raad van Europa en minderhedenbescherming***

In dit beleidsdocument kan niet voorbij worden gegaan aan het thema waarmee de Raad van Europa de jongste jaren het vaakst de binnenlandse pers heeft gehaald: de bescherming van minderheden, meer in het bijzonder de **Kaderconventie inzake de bescherming van nationale minderheden**, die België op 31 juli 2001 ondertekende. Bij haar machtiging tot ondertekening formuleerde de Vlaamse Regering, een voorbehoud bij deze Kaderconventie. Dit voorbehoud werd in essentie hernomen door de federale overheid bij de ondertekening. Het stelt dat 1° geen afbreuk wordt gedaan aan de bestaande taalwetgeving en het constitutionele evenwicht, en 2° in het kader van de Interministeriële Conferentie voor Buitenlands Beleid (ICBB) een definitie zou worden uitgewerkt voor het begrip "nationale minderheid".

De werkgroep die door de ICBB werd belast met het uitwerken van deze definitie **kon niet tot een eensgezinde conclusie komen**. De Parlementaire Assemblee en de Commissie van Venetië, twee organen van de Raad van Europa, namen hierover adviezen of resoluties aan naar aanleiding van een door Franstalige parlementsleden gevraagd bezoek van een rapporteur van de Assemblee. Daarbij werden in België "nationale minderheden op regionaal niveau" vastgesteld, een concept dat geen basis vindt in de Kaderconventie en waarachter de Vlaamse Regering zich niet kan scharen.

De huidige Vlaamse Regering heeft er zich daarom toe verbonden om dit verdrag niet te ratificeren (*Regeerakkoord*, p. 95). Dit betekent niet dat Vlaanderen de activiteiten van de Raad van Europa op het vlak van minderhedenbescherming niet naar waarde schat. De Vlaamse Regering is echter van mening dat de op individuele rechten gebaseerde minderhedenbescherming die door het Kaderverdrag wordt gehuldigd, haaks staat op de bestaande, op groepsrechten gebaseerde constitutionele ordening in België, met een balans van bijzondere meerderheden, alarmbelprocedures, gewaarborgde vertegenwoordigingen en een principiële toepassing van het territorialiteitsbeginsel. De toepassing van de Kaderconventie ondermijnt bepaalde elementen van een constitutioneel compromis zonder aan de andere kant van de balans te tornen. De Vlaamse Regering is dan ook van oordeel dat **de Kaderconventie in België niet de pacificerende rol kan spelen waarvoor zij is geconcipeerd**, maar integendeel eerder aanleiding geeft tot twist en instabiliteit. Overigens zijn er naast België nog zeven andere lidstaten van de Raad van Europa die de Kaderconventie om uiteenlopende redenen niet hebben geratificeerd of niet hebben ondertekend. Dit neemt niet weg dat de Vlaamse overheid de initiatieven van de Raad van Europa en andere organisaties op het vlak van minderheden proactief en structureel blijft volgen via interdepartementale afstemming en informatie-uitwisseling.

- **Andere initiatieven**

De Raad van Europa positioneert zich als de **Europese instelling bij uitstek voor mensenrechten en democratie**. Dat vertaalt zich ook buiten de context van de daarnet geschetste verdragen. Een aantal organen van de Raad wijden zich geheel of gedeeltelijk aan het respect van de mensenrechten in de lidstaten. Van bijzonder belang zijn de mensenrechtencommissaris en de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI). Beide instanties brachten in 2008 een bezoek aan België, met inbegrip van de Vlaamse overheid, en publiceerden in het voorjaar van 2009 hun aanbevelingen. Deze rapporten vormen waardevolle inzichten van externe waarnemers op een aantal Vlaamse beleidsdomeinen, en spelen vanzelfsprekend ook een rol in toekomstige interne beleidsevaluaties. Daarnaast cofinancierde Gelijke Kansen in Vlaanderen een onderzoek van de mensenrechtencommissaris naar de situatie van holebi's en transgender-personen in de lidstaten van de Raad van Europa om zo de Vlaamse voortrekkersrol inzake holebibeleid kracht bij te zetten.

Kortom: activiteiten op het vlak van mensenrechten doordeseemen de hele organisatie van de Raad van Europa, zowel op het intergouvernementele vlak, in de werkzaamheden van tal van ambtelijke comités, als in de organen waarin nationale en regionale verkozenen zitting hebben. Daarnaast is ook het Comité ter preventie van foltering is een belangrijk onafhankelijk orgaan dat recent nog een bezoek bracht aan gevangenen en welzijnsinstellingen in Vlaanderen. Een laatste voorbeeld is het Europees Verdrag tegen seksuele uitbuiting en misbruik van kinderen, dat binnen de Raad tot stand kwam en al door het Vlaams Parlement werd goedgekeurd, maar nog niet door België werd geratificeerd. Vlaanderen zal blijven aandringen op deze ratificatie.

c. Europese Unie

- **Handvest van de Grondrechten en Europese regelgeving**

Het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie, plechtig afgekondigd tijdens de Europese Raad van Nice van 7 december 2000 en naar aanleiding van het Verdrag van Lissabon opnieuw ondertekend op 12 december 2007, **bindt de Vlaamse overheid wanneer zij Europese regels toepast**, bijvoorbeeld in de omzetting van Europese richtlijnen. De grondrechten kunnen in zes groepen worden verdeeld: waardigheid van de persoon, vrijheid, gelijkheid, solidariteit, burgerschap en gerechtigheid. Artikel 6 van het Verdrag betreffende de Europese Unie bepaalt dat het Handvest de status heeft van primair recht, op hetzelfde niveau als de verdragen. Voorts heeft ook de Europese regelgeving een directe impact op het interne juridische kader op het vlak van mensenrechten, zoals ook blijkt uit de verschillende richtlijnen over non-discriminatie die de basis vormen voor het decreet over het Vlaamse gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid.

- **Europees Bureau voor de Grondrechten (FRA)**

De Europese Unie is bovendien een waardegemeenschap, en voorziet zelfs in een – uitzonderlijke – procedure om in te grijpen wanneer er een duidelijk gevaar bestaat voor een ernstige schending van deze waarden door een lidstaat. Minstens even belangrijk is echter de **preventieve en remediërende aanpak van het Europees Bureau voor de Grondrechten in Wenen**, dat de Europese instellingen en de lidstaten bijstaat en expertise aanbiedt op het gebied van de

grondrechten om hen te helpen deze rechten volledig te eerbiedigen wanneer zij maatregelen nemen of acties ontwerpen.

Het Bureau vervult een belangrijke rol in het **verzamelen en analyseren van data uit de verschillende lidstaten**, waardoor rapporten tot stand komen die de situatie in elk van de landen beter vergelijkbaar maken. Daarbij ligt de inhoudelijke klemtoon op een aantal thema's die ook de Vlaamse overheid na aan het hart liggen: gelijke kansen, bestrijding van racisme en van andere vormen van discriminatie, onder meer van holebi's en transgenders. De Vlaamse overheid engageert zich dan ook tot een vlotte samenwerking en doorstroom van informatie over het Vlaamse beleid, zodat de rapporten een waardevolle rol kunnen vervullen bij het uitstippelen van nieuwe initiatieven.

- **Toetreding tot het EVRM**

De inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon en van Protocol 14 bij het EVRM leidden er ook toe dat de opdracht van de EU uit artikel 6, §2, van het Verdrag inzake de Europese Unie om **toe te treden tot dit Europese grondrechtencharter** eindelijk kan worden vervuld. De Vlaamse overheid volgt deze ontwikkelingen, die een ware revolutie betekenen in de Europese grondrechtenbescherming.

d. Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa

Binnen Europa is ook de OVSE van belang, die immers een aantal landen omvat die geen lid zijn van de Raad van Europa, zoals Wit-Rusland en de Centraal-Aziatische republieken, en onder meer via instellingen als het bureau voor democratie en mensenrechten (ODIHR), de Vertegenwoordiger voor de Vrijheid van de Media en de Hoge Commissaris voor de Nationale Minderheden actief is op het vlak van de mensenrechten, zonder daar ook onmiddellijk normatief op te treden. Vanuit de aandacht van het Vlaams buitenlands beleid voor de buitengordel van de Europese Unie en de Westelijke Balkan is de OVSE van belang.

C. Beleidsdoelstellingen

De Vlaamse Regering wil bijdragen tot een **groeïende en betere naleving van de rechten van de mens in de wereld**, met het oog op de waardigheid en gelijkheid van elke mens, waar hij ook geboren wordt, en op een vreedzame internationale ordening die hier zowel voorwaarde als gevolg van is.

Vlaanderen zal daartoe:

1. **voor eigen deur vegē**, door in Vlaanderen de naleving te garanderen van de rechten van de mens binnen de beleidsdomeinen die tot zijn bevoegdheid behoren;
2. de aangegane **verbintenissen ook uitdragen in de internationale relaties** die het onderhoudt en de activiteiten die het ontplooit in het kader van zijn internationaal beleid.

1. Respect voor de mensenrechten in Vlaanderen

A. Het Belgische institutionele kader

a. Geen "bevoegdheid", maar een opdracht voor iedere overheid

Mensenrechten zijn in de Belgische context **op zich geen bevoegdheid**. Het Grondwettelijk Hof laat er geen twijfel over bestaan dat een mensenrechtenverdrag *"geen afbreuk [doet] aan de krachtens de Grondwet doorgevoerde interne bevoegdheidsverdeling tussen de respectieve interne wetgevers. Het komt alleen de wetgever toe die overeenkomstig de interne bevoegdheidsverdeling de aangelegenheid vermag te regelen die onderwerp is van het verdrag, om bepalingen uit dat verdrag, of het nu rechtstreekse werking heeft – al dan niet –, over te nemen, te expliciteren of uit te voeren."*

Elke overheid heeft met andere woorden de opdracht om de **mensenrechten te garanderen en te verwezenlijken binnen zijn bevoegdheden**. Dat blijkt ook uit een aantal grondwetsartikelen, die stellen dat de waarborging van grondrechten dient te gebeuren bij wet, bij decreet of ordonnantie, bijv. de rechten en vrijheden van de ideologische en filosofische minderheden (art. 11 GW), de gelijkheid tussen mannen en vrouwen (art. 11bis GW), de eerbiediging van het gezinsleven en het privéleven (art. 22 GW), het recht op eerbiediging van de morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit van het kind (art. 22bis GW), de economische, sociale en culturele rechten (art. 23 GW), het recht op onderwijs (art. 24 GW) en het recht op openbaarheid van bestuur (art. 32 GW). De Vlaamse overheid vervult deze grondwettelijke opdracht met ernst en enthousiasme, en dat zowel via specifieke decreten als via regelgeving die een breed beleidskader wil creëren, zoals het decreet van 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse gelijkheidskansen- en gelijkebehandelingsbeleid en de opeenvolgende decreten over het Vlaamse jeugd- en kinderrechtenbeleid. Voor de coördinatie van het kinderrechtenbeleid duidt de Vlaamse Regering bovendien al sedert 1997 een coördinerend minister kinderrechten aan.

b. Status van de mensenrechten in België

De Belgische rechtsorde kenmerkt zich door een **grote openheid** ten opzichte van het volkenrecht. Daarbij is er een belangrijke rol weggelegd voor de nationale rechter als "hoeder" van het internationale recht. In de mate waarin de bepalingen van mensenrechtenverdragen onvoorwaardelijk zijn gesteld en onafhankelijk zijn van verdere uitvoeringsmaatregelen door de lidstaten, dienen zij rechtstreeks door de nationale rechter (met respect voor de bevoegdheden van het Grondwettelijk Hof) te worden toegepast en kan strijdige nationale regelgeving door hem aan de kant worden geschoven. Dit moet niet voor een verdrag in zijn geheel, maar verdragsbepaling per verdragsbepaling apart worden onderzocht. Het Grondwettelijk Hof ziet daarnaast onrechtstreeks, door de samenhang met analoge rechten uit de Grondwet of met het discriminatieverbod en gelijkheidsbeginsel uit artikel 10 en 11 van de Grondwet, toe op de naleving van een groot aantal bepalingen uit mensenrechtenverdragen, ook al hebben ze geen "rechtstreekse werking". Daarnaast kan de rechter toepassing geven aan mensenrechtenstandaarden in het interne recht via verdragsconforme interpretatie van "open" normen, en het "stilstandbeginsel", dat, voornamelijk in de context van sociale en economische rechten, verhindert dat bestaande verwezenlijkingen worden teruggedraaid.

Dit mag duidelijk maken dat de internationale mensenrechtenverdragen **geen zachte verbintenissen** zijn, die enkel een ideaalbeeld schetsen van te bereiken doelstellingen, maar wel degelijk rechtsnormen zijn die, zowel in de internationale rechtsorde als in het interne recht, door de burger effectief gebruikt kunnen worden.

Ook **de Vlaamse overheid heeft een aantal instrumenten gecreëerd om deze rechten af te dwingen**, onder meer de rechtsbescherming en rechtshandhaving in het kader van het Vlaamse gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid en de Vlaamse ombudsdienst, die klachten kan onderzoeken en bemiddelend kan optreden wanneer de grondrechten in de werking van de Vlaamse bestuursinstanties. Het Vlaamse Kinderrechtencommissariaat ziet op zijn beurt toe op de naleving van het Kinderrechtenverdrag in Vlaanderen.

c. Overleg en coördinatie rond mensenrechten

Het intrafederale overleg over de rechten van de mens vindt momenteel vooral plaats in het kader van **ad hoc-coördinatie naar aanleiding van internationale rapportering of standpuntbepaling**. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van het coördinatiemechanisme COORMULTI of van ad hoc-coördinaties door andere federale overheidsdiensten zoals de FOD Justitie en de FOD Werk. Er bestaat geen gestructureerd periodiek overleg, los van deze coördinatievergaderingen, hoewel in het verleden al aanzetten zijn gegeven tot het creëren van een nationale instantie voor de rechten van de mens, zowel vanuit academische hoek als vanuit de FOD Justitie, en recent ook ondersteund door de aanbevelingen van de UPR.

Een uitzondering hierop vormt de **Nationale Commissie voor de rechten van het kind**, die opgericht bij samenwerkingsakkoord van 19 september 2005 en sinds 2007 operationeel is. Dit is een platform voor overleg tussen de federale, de gemeenschaps- en de gewestoverheden en een aantal kinderrechtenorganisaties. De Commissie vervult op de eerste plaats een coördinatieopdracht uit in het kader van het vijfjaarlijks verslag betreffende de toepassing van het Verdrag inzake de rechten van het kind. Ze draagt ook bij tot de uitwerking van andere documenten in verband met de rechten van het kind die de Belgische Staat gehouden is voor te leggen aan internationale instanties (bijvoorbeeld de actieplannen). Ze onderzoekt de aanbevelingen van het Kinderrechtencomité en ziet erop toe dat er gevolg aan wordt gegeven. De Nationale Commissie voor de rechten van het kind kan aan de bevoegde autoriteiten ook niet-bindende voorstellen of aanbevelingen doen. Dit samenwerkingsakkoord biedt een mogelijke inspiratiebron voor een ruimere coördinatie voor het globale mensenrechtenbeleid. Momenteel wordt de werking van deze commissie geëvalueerd. Conclusies worden verwacht tegen maart 2012. .

Een andere uitzondering is het federaal coördinatiemechanisme dat gecreëerd werd in het kader van het Verdrag inzake de **Rechten van Personen met een Handicap**. Dit overlegorgaan werd ondergebracht bij de FOD Sociale Zekerheid en brengt de 8 focal points, opgericht in de schoot van de verschillende Belgische deelentiteiten, samen die aangesteld werden voor de bevordering, bescherming en opvolging van de verplichtingen van het verdrag.

B. Vlaamse regelgeving

a. Gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid

Het uitwerken van een **brede Vlaamse beleidsvisie op gelijke kansen** culmineerde op 10 juli 2008 in de bekrachtiging en afkondiging van het decreet over het Vlaamse gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid. Dit relatief nieuwe decreet is letterlijk een koepeldecreet voor de bestrijding van discriminaties binnen de bevoegdheidssfeer van de Vlaamse overheid en voor de uitbouw van een breed Vlaams gelijkekansenbeleid. Het voorziet niet alleen in de omzetting van de bestaande Europese antidiscriminatie richtlijnen maar ook van de verdragen van de VN tegen rassendiscriminatie (CERD) en tegen vrouwendiscriminatie (CEDAW).

Het doel van het decreet is om in Vlaanderen een einde te maken aan situaties waarin personen het slachtoffer zijn van discriminatie op basis van hun geslacht (inclusief transseksualiteit), hun ras, huidskleur, afkomst, nationale of etnische afstamming, leeftijd, seksuele geaardheid, burgerlijke staat, geboorte, vermogen, geloof of levensbeschouwing, politieke overtuiging, taal, gezondheidstoestand, fysieke of genetische eigenschap, sociale positie en nationaliteit. Als kaderdecreet geeft het een aantal **eenvormige oplossingen voor kwesties inzake antidiscriminatie die de afzonderlijke Vlaamse bevoegdheidsdomeinen overstijgen**, zoals op het vlak van rechtsbescherming en rechtshandhaving.

Het decreet specificeert de domeinen waarbinnen discriminatie niet kan. Het gaat daarbij vanzelfsprekend om Vlaamse bevoegdheidsdomeinen: werk, gezondheidszorg, onderwijs, huisvesting, mobiliteit, cultuur, jeugd, sociale voordelen en toegang tot en deelname aan economische, sociale, culturele of politieke activiteiten buiten de privé-sfeer. **Met deze ruime lijst gaat Vlaanderen verder dan de huidige Europese regelgeving.** Europa legt vandaag grosso modo alleen regels op in verband met bescherming op grond van ras en geslacht én op vlak van arbeid, maar Vlaanderen heeft met dit nieuwe decreet al geanticipeerd op een uitbreiding van de richtlijnen.

De strijd tegen discriminatie is één prioriteit in het decreet, maar anderzijds creëert het decreet ook een **rechtsgrond voor een breder beleid op het vlak van gelijke kansen en gelijke behandeling**. Dat plan bevat preventieve maatregelen om discriminaties te voorkomen en schept een kader voor een gelijkekansenbeleid gebaseerd op de methode van open coördinatie.

Het decreet voorziet in de oprichting van **meldpunten in de 13 groot- en centrumsteden en Brussel**. Deze meldpunten verlenen bijstand aan mogelijke slachtoffers van discriminaties en ondernemen acties gericht op het stopzetten van discriminatoir gedrag. Ze spelen hierin voornamelijk een bemiddelende rol. Daarnaast zetten ze ook lokale preventieve acties uit. Momenteel is in 11 steden de structurele erkenning en financiering van een meldpunt een feit, 2 meldpunten worden nog in proefproject uitgebouwd. Gelijke Kansen in Vlaanderen coördineert de meldpunten, zorgt voor inhoudelijke omkadering via vorming en neemt initiatieven ter stroomlijning van hun werking. Via een samenwerkingsovereenkomst met het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding kunnen de meldpunten ook een beroep doen op helpdesk en begeleiding in complexe dossier. Diezelfde overeenkomst sluit hen ook aan op een

centraal registratiesysteem dat zorgt voor een gestandaardiseerde aanpak- en een vlotte doorverwijzing van klachten en dat dienst doet als monitoringsinstrument.

De Vlaamse overheid **blijft deze legislatuur voortbouwen aan haar beleid tegen discriminatie**. Ze investeert in de aanduiding van een onafhankelijk orgaan dat onder meer juridische bijstand verleent aan slachtoffers van discriminaties en dat het Vlaamse beleid monitort en adviseert. In het licht hiervan tekent ze ook het toekomstscenario van de meldpunten verder uit en ze zorgt voor een structureel wetenschappelijk onderbouw van haar beleid. Via de methode van open coördinatie implementeert ze gelijke kansen en non-discriminatie in elke van haar bevoegdheidsdomeinen en zorgt ze voor afstemming. De Europese commissie bestempelde deze vorm van transversale beleidsvoering in Vlaanderen in haar 'compendium of practice on non-discrimination/equality mainstreaming' als een good practice. De Vlaamse Regering besliste ook dat alle ministers hun regelgeving zullen laten screenen op hun conformiteit met het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, zodat aanpassingen kunnen worden doorgevoerd waar nodig.

b. Jeugd- en kinderrechtenbeleid

De vertrekbasis voor het huidige Vlaamse jeugd- en kinderrechtenbeleid is de goedkeuring van het Kinderrechtenverdrag (IVRK) door het Vlaams Parlement bij decreet van 15 mei 1991. De eerste twee Vlaamse decretale initiatieven genomen zijn op basis van dat verdrag zijn het **Kinderrechtencommissariaat en het kindeffectrapport**, beide van 15 juli 1997. Nog in 1997 ging de Vlaamse Regering over tot de aanduiding van een (eerste) **coördinerend minister kinderrechten**. Een decreet van 2008 integreerde het kindeffectrapport en het Vlaamse jeugdbeleid. Het definieert het **jeugd- en kinderrechtenbeleid** als volgt: "*de integrale en geïntegreerde visie en de daarop gebaseerde systematische en planmatige maatregelen van een overheid die expliciet effect beogen op de jeugd, met bijzondere aandacht voor het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind, aangenomen te New York op 20 november 1989 en goedgekeurd bij decreet van 15 mei 1991, als ethisch en wettelijk kader.*" Daarbij doet de Vlaamse Regering beroep op vijf instrumenten: een Vlaams jeugdbeleidsplan, verslaggeving over de uitvoering van dit plan en de rechten van het kind, de kind- en jongere-effectrapporten, aanspreekpunten jeugd- en kinderrechtenbeleid en een 'staat van de jeugd' als monitor van de leefwereld van de jeugd. Het ontwerp voor een nieuw jeugddecreeet bouwt voort op deze verwezenlijkingen en continueert de aandacht van de Vlaamse overheid voor de kinderrechten in het interne beleid.

Op 15 juli 2011 keurde de Vlaamse Regering een **Vlaams Actieplan Kinderrechten** goed. Het plan wil duidelijkheid brengen over wat deze Vlaamse Regering binnen de lopende regeerperiode wil realiseren om haar beleid in overeenstemming te brengen met de slotbeschouwingen van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind van juni 2010, in het licht van het volgende rapportagemoment (2017). Daarnaast rapporteert het **Jaarverslag jeugd- en kinderrechtenbeleid** over de uitvoering van het Vlaamse jeugdbeleidsplan, van het IVRK en de internationale samenwerking op het vlak van jeugd en kinderrechten. Deze verslaggeving is in het leven geroepen naar het voorbeeld van de rapportage aan de Verenigde Naties. Het jaarverslag wordt voorbereid door de aanspreekpunten jeugd- en kinderrechtenbeleid van de Vlaamse overheid en gecoördineerd door de afdeling Jeugd. De Vlaamse minister van Jeugd bevoegd voor de

coördinatie van het kinderrechtenbeleid legt het ter goedkeuring voor aan de Vlaamse Regering waarna hij het overmaakt aan het Vlaams Parlement en de Kinderrechtencommissaris.

Daar waar het jaarverslag terugblijkt op wat voorbij is, is het **kind- en jongereneffectrapport (JoKER)** een pro-actief instrument. Het JoKER ligt in het verlengde van het kindeffectrapport (KER), ingevoerd in 1997. Waar het KER alleen van toepassing was op minderjarigen, breidt het JoKER dit uit tot beslissingen die het belang van personen jonger dan 25 jaar rechtstreeks raken. De JoKER zal meestal geïntegreerd worden in de algemene toetsing aan de criteria van goede regelgeving, de reguleringssimpactanalyse (RIA). Een ander instrument voor het voeren van het jeugd- en kinderrechtenbeleid zijn de 33 **aanspreekpunten** jeugd- en kinderrechtenbeleid bij alle departementen van de Vlaamse overheid en bij de agentschappen die van belang zijn voor kinderen en jongeren. De aanspreekpunten hebben een beleidsvoorbereidende en –uitvoerende taak en treden als vertegenwoordigers van de Vlaamse overheid in overleg met het maatschappelijk middenveld in het kader van de reflectiegroep jeugd- en kinderrechtenbeleid. De coördinatie van het netwerk van aanspreekpunten ligt in handen van de afdeling Jeugd, waartoe de coördinator kinderrechten behoort.

Naast de instrumenten creëerde het decreet van 2008 ook instellingen voor het Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleid. Met de focus op kinderrechten valt het **kenniscentrum kinderrechten** op. Doelstelling van dit nieuwe centrum is de kennis over de rechten van het kind op nationaal en internationaal niveau te verhogen. Het kenniscentrum kinderrechten benadert de rechten van het kind op interdisciplinaire wijze en op basis van wetenschappelijk onderzoek. Het kenniscentrum kinderrechten heeft als doel de resultaten van dit wetenschappelijk onderzoek toegankelijk te maken voor het brede publiek.

c. Mensenrechteneducatie

De Vlaamse Regering onderschrijft het beroemde citaat uit de constitutie van UNESCO "**aangezien oorlogen ontstaan in de geesten van de mensen, moet de verdediging van de vrede daar opgebouwd worden**". Daarom hecht zij, in lijn met internationale initiatieven op dit vlak van de VN en de Raad van Europa, veel belang aan de aanknopingspunten die de vakgebonden en vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het basis- en secundair onderwijs bevatten om aan mensenrechteneducatie te werken. Om die eindtermen op een kwaliteitsvolle manier in de scholen te implementeren, ondersteunt de Vlaamse overheid diverse organisaties (via detacheringen en/of subsidies) die mensenrechteneducatie in de klas en op school stimuleren, zoals o.a. de Koning Boudewijnstichting (project burgerschapsvorming) en de vzw VORMEN (kinder- en mensenrechteneducatie). Ook het Vlaams Vredesinstituut is een waardevolle bron van informatie over vredeseducatie.

Daarnaast ondersteunt de Vlaamse Regering de uitbouw van **Kazerne Dossin: Memoriaal, Museum en Documentatiecentrum over Holocaust en Mensenrechten**, dat in 2012 plechtig zal worden geopend en niet alleen een ijkpunt voor de herinnering vormt, maar ook de huidige en toekomstige generaties kritisch bewust wil maken van de fragiliteit van democratie en mensenrechten. Het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie, samengesteld uit diverse organisaties bezig met herinneringseducatie, gesteund door de Vlaamse overheid en gesitueerd in de schoot van de Kazerne Dossin, wil leerkrachten bijstaan bij de vraag hoe zij met een bepaalde

doelgroep effectief rond herinneringseducatie kunnen werken en welke lessen daaruit kunnen worden getrokken rond de problematiek van mensenrechten, discriminatie en uitsluiting vandaag.

De opening van Kazerne Dossin in 2012 zal overigens samenvallen met het Belgische voorzitterschap van de **International Holocaust Remembrance Organization**. Vlaanderen zal in Mechelen ook gastheer zal zijn voor een van beide conferenties die onder dit Belgische voorzitterschap in ons land zullen plaatsvinden. Daarbij is het ook de bedoeling om te tonen hoe het Vlaamse onderwijs aan kwaliteitsvolle herinneringseducatie werkt, met mensenrechten als één van de focuspunten. Ook het project **Groote Oorlog** biedt de mogelijkheid om de band te leggen tussen vrede en mensenrechten, onder meer via de geplande **Flanders Fields Declaration**.

C. Stappen voorwaarts

a. Bijkomende engagementen inzake mensenrechten

- **Prioritaire ratificatie van mensenrechtenverdragen**

De parlementaire instemming met mensenrechtenverdragen vormt een prioritair aandachtspunt voor de Vlaamse Regering. Het internationale mensenrechtensysteem wint immers aan kracht naarmate meer staten door de verdragen gebonden zijn. De Vlaamse Regering heeft daarom het engagement aangegaan om werk te maken van een vlotte verdere afhandeling van het voorbereidend traject om een aantal mensenrechtenverdragen ter instemming aan het Vlaams Parlement te kunnen voorleggen. Dit gebeurde al voor het **Facultatief Protocol bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten**, dat een interstatelijk en individueel klachtenmechanisme instelt voor schendingen van deze rechten en voor het **Internationaal Verdrag voor de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijningen**. De Vlaamse Regering hoopt dan ook dat België deze verdragen zo spoedig mogelijk zal ratificeren. Via de Interministeriële Conferentie voor het Buitenlands Beleid (ICBB) en haar hulporgaan, de Werkgroep Gemengde Verdragen (WGV), zullen de Vlaamse vertegenwoordigers bij de andere overheden aandringen op een snelle afronding van de interne procedures.

De Vlaamse Regering hoopt bovendien om nog dit jaar ook het **Optioneel Protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing** ter instemming aan het Parlement voor te leggen. Dit protocol stelt een mechanisme in waardoor experts toegang krijgen tot instellingen waar van hun vrijheid beroofde personen verblijven (gevangenissen, psychiatrische instellingen, gesloten centra voor bijzondere jeugdzorg). Voor de uitvoering van dit Protocol is echter een intern samenwerkingsakkoord nodig, waarvoor de onderhandelingen nog niet zijn afgerond.

- **Ruimere engagementen**

De Vlaamse Regering is eveneens bereid om verdere verbintenissen aan te gaan in het kader van verdragen die ten aanzien van ons land reeds in werking zijn. In eerste instantie gaat het daarbij om het Europees Sociaal Handvest, dat, zoals eerder gezegd, een "à la carte"-structuur heeft. Bij de 11 paragrafen die totnogtoe niet door België werden aanvaard (op een totaal van 98), behoren

onder meer **bijkomende rechten voor werknemers met gezinsverantwoordelijkheden, het recht van ouderen op sociale bescherming en het recht op huisvesting**. De Vlaamse Regering is voorstander van een uitbreiding van de verbintenissen van België tot deze bijkomende rechten.

Het collectieve klachtenmechanisme bij het Europees Sociaal Handvest staat open voor internationale en nationale werkgever- en werknemerorganisaties, en voor internationale niet-gouvernementele organisaties die consultatieve status hebben bij de Raad van Europa. Partijen bij het ESH kunnen ook aanvaarden dat zij het recht erkennen van andere, nationale, niet-gouvernementele organisaties om klachten te formuleren. De Vlaamse overheid is bereid om een dergelijk recht te aanvaarden, waardoor ook het **brede Vlaamse middenveld toegang krijgt tot deze klachtenprocedure**.

Daarnaast werd binnen de Werkgroep Gemengde Verdragen overeenstemming bereikt om het nieuw verdrag van de Raad van Europa ter **preventie en bestrijding van alle vormen van geweld op vrouwen, inclusief huiselijk geweld** (CETS nr. 210, goedgekeurd op 7 april 2011) te ondertekenen en ratificeren. Dit verdrag is het eerste bindende instrument dat een wettelijk kader creëert ter preventie van geweld, ter bescherming van de slachtoffers en ter bestrijding van de straffeloosheid van daders. Het definieert en stelt verschillende vormen van geweld tegen vrouwen strafbaar (gedwongen huwelijken, genitale verminking, stalking, fysiek, psychologisch en seksueel geweld). Bovendien voorziet het in de oprichting van een groep van internationale experts ter monitoring van de implementatie van het verdrag.

De Vlaamse Regering zal bovendien, in consultatie met de Sociaal-Economische Raad voor Vlaanderen (SERV) en de relevante strategische adviesraden, waaronder de Strategische Adviesraad internationaal Vlaanderen (SARIV), met een frisse blik ondermeer de mogelijke toetreding tot het **Verdrag inzake de rechten van de mens en de biogeneeskunde** onderzoeken. Dit verdrag, dat inmiddels verrijkt werd met drie aanvullende protocollen, is de jongste loot aan de mensenrechtenboom van de Raad van Europa. Het vertrekt van de voorrang van het belang van het menselijke wezen op het belang van de samenleving of de wetenschap en formuleert vanuit die visie een aantal principes en verboden op het vlak van bioethiek, medisch onderzoek, toestemming, persoonlijke levenssfeer, informatie door de arts, en orgaantransplantatie. Het verdrag heeft weliswaar in hoofdzaak betrekking op federale materies, maar dat kan de Vlaamse overheid er niet van weerhouden om vanuit haar bevoegdheden inzake gezondheidszorg en wetenschappelijk onderzoek over de implicaties van dit verdrag en de opportuniteit van de ratificatie ervan na te denken.

Tot slot zal de Vlaamse overheid ook een constructieve houding aannemen om, zoals aanbevolen door de UPR maar niet aanvaard door België, de **voorbehouden bij het Kinderrechtenverdrag** en een aantal andere mensenrechtenverdragen zoveel als mogelijk in te trekken.

- ***Steun aan nieuwe internationale instrumenten***

De Vlaamse overheid wil ook haar steun betuigen aan het uitwerken van nieuwe mensenrechteninstrumenten. Zo ondersteunt Vlaanderen een snelle totstandkoming van een **Klachtenprotocol bij het Kinderrechtenverdrag**. Dit protocol maakte al het voorwerp uit van

onderhandelingen binnen een bijzondere werkgroep van de Mensenrechtenraad, waarvoor de Vlaamse overheid proactief mee het Belgische standpunt bepaalde. De Vlaamse coördinatie kinderrechten bereidde een gecoördineerd Vlaams standpunt voor dat woog op de Belgische standpuntbepaling. Naar alle waarschijnlijkheid zal het protocol weldra ook door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties worden aangenomen en vervolgens worden opengesteld voor ondertekening. Vlaanderen is voorstander van een dergelijk klachtenprotocol, en zal het, eens het wordt aangenomen, ook snel goedkeuren.

Daarnaast ondersteunt Vlaanderen ook de **internationale versterking van de rechten van holebi's**, waarvoor binnen de Raad van Europa, en sinds kort ook binnen de VN, de eerste stappen werden gezet. Vlaanderen wil hierin een voortrekkersrol spelen. Een eerste voorbeeld hiervan is het netwerk van ambtenaren dat zich buigt over het holebi- en transgenderbeleid (Informal Network of Governmental of LGBT Focal Points), dat de Vlaamse overheid (Gelijke Kansen in Vlaanderen) samen met Nederland in 2008 heeft opgericht en waaraan ondertussen een twintigtal lidstaten actief deelnemen. Het netwerk wil enerzijds een overlegplatform bieden aan de lidstaten van de EU en Raad van Europa, maar anderzijds wegen op de agendasetting van de EU en Raad van Europa. Een tweede voorbeeld is de internationale conferentie over het thema educatie en holebi- en transgenderbeleid die het organiseerde in het kader van het Belgische EU-voorzitterschap.

- ***Mensenrechten in het Vlaamse wapenhandeldecreet***

Zoals in de beleidsnota "buitenlands beleid, internationaal ondernemen en ontwikkelingssamenwerking 2009-2014" al werd aangekondigd, werd een ontwerp van decreet over de internationale wapenhandel neergelegd in het Vlaams Parlement. Dit decreet neemt de gemeenschappelijke Europese normen mee in rekening, met blijvende aandacht voor een **evenwichtige en verantwoorde afweging van ethische, economische en veiligheidselementen**.

- ***Verankering in de Vlaamse rechtsorde***

De Vlaamse Regering wil ook het politieke en academische debat openen om, in samenspraak met het Vlaams Parlement, te komen tot een verankering van de grondrechten in de Vlaamse rechtsorde. In eerste instantie kan dit gebeuren via het Handvest voor Vlaanderen, waarvoor in september 2010 een voorstel aan de voorzitter van het Vlaams Parlement werd overgemaakt. Een verdere quasi-constitutionele verankering en de daarmee gepaard gaande afdwingbaarheid vergen een verdere juridische analyse, zowel op vlak van de formulering als inzake de impact ervan op de Vlaamse regelgeving.

De Vlaamse overheid is bereid om:

- de nodige stappen te zetten met het oog op de **ratificatie** van een aantal belangrijke mensenrechteninstrumenten, met name het optioneel protocol tegen foltering;
- **verdere engagementen** aan te gaan in het kader van bestaande mensenrechtenverdragen, met name in het kader van het Europees Sociaal Handvest;
- te **onderzoeken of bepaalde andere verdragen kunnen worden ondertekend**, onder meer het Verdrag inzake de rechten van de mens en de bio-geneeskunde;

- **nieuwe mensenrechteninstrumenten** te ondersteunen, met name het klachtenprotocol bij het Kinderrechtenverdrag en instrumenten ter bescherming van de rechten van LGBT;
- het respect voor mensenrechten **intern te verankeren** in relevante Vlaamse regelgeving.

b. Rapportering aan internationale instanties

- **Verbetering van het proces binnen de Vlaamse overheid**

De Vlaamse Regering **beklemtoont het belang van een kwaliteitsvolle Vlaamse bijdrage aan rapporteringen en standpuntbepalingen** door België aan internationale controlemechanismen, en draagt alle onderdelen van de Vlaamse overheid op om op een vlotte manier hieraan mee te werken.

Het **Departement internationaal Vlaanderen vervult een centrale rol in de coördinatie van deze Vlaamse insteek** voor Belgische standpuntbepalingen of rapporteringen op het vlak van mensenrechten. De taakstelling van het departement is echter ruimer dan het verzamelen, stroomlijnen en doorspelen van informatie. Het draagt ook bij aan het ontwikkelen van een coherente Vlaamse visie op het internationale mensenrechtensysteem, en waakt op de handhaving hiervan. Via het periodieke overleg over multilateraal beleid binnen het Strategisch Overleg Internationale Aangelegenheden (SOIA), met een dossierteam Mensenrechten, biedt het departement een forum voor afstemming, coördinatie en standpuntbepaling waar ook andere actoren binnen de Vlaamse overheid gebruik van kunnen maken, op de eerste plaats de cel Gelijke Kansen (CEDAW en IVRPH) en de kinderrechtencoördinatie van de afdeling Jeugd voor het IVRK.

De **Vertegenwoordigers van de Vlaamse Regering** geaccrediteerd in Straatsburg (Raad van Europa) en Genève (mensenrechtenorganen van de Verenigde Naties) zullen systematisch deelnemen aan de mondelinge presentatie van de Belgische rapporten waarvoor een substantiële bijdrage werd geleverd vanuit de Vlaamse overheid. Zij staan, samen met de experts uit de verschillende departementen, in voor eventuele verduidelijking van de Vlaamse onderdelen van het rapport en voor de terugkoppeling naar de Vlaamse overheid met het oog op bijkomende informatie en de latere follow-up. Er wordt ingezet op een proactieve follow-up van en de bilaterale relaties met de Raad van Europa en de mensenrechtenorganen van de VN.

Het is van belang dat de rapportering geen louter ambtelijk proces is, maar dat ook **politiek Vlaanderen betrokken is en op de hoogte blijft van de rapporteringscyclus en de follow-up ervan**. Daarom worden de ontwerprapporten en de vragen van de internationale toezichtsorganen (zgn. "list of issues") verspreid onder de leden van de Vlaamse Regering. Hetzelfde geldt voor de opmerkingen en aanbevelingen van deze organen, waarover de Vlaamse Regering desgevallend een gezamenlijk standpunt over inneemt, dat ook in het Vlaams Parlement kan worden toegelicht.

- **Nationale instelling voor de rechten van de mens**

Al enkele jaren is er sprake van de oprichting van een nationale instelling voor de bescherming en bevordering van de rechten van de mens, die **voldoet aan de zgn. "Principes van Parijs"** die in 1991 voor dergelijke instanties werden uitgewerkt. Tijdens verschillende internationale conferenties, zoals de Wereldconferentie van Wenen voor mensenrechten van 1991, evenals in aanbevelingen en resoluties van de instellingen van de Raad van Europa en de Verenigde Naties worden de staten aangespoord om een dergelijke instelling te creëren. Ook het rapport van mensenrechtencommissaris Hammarberg van 2009 bevatte deze aanbeveling. Daarom aanvaardde België naar aanleiding van de UPR principieel om een dergelijke instelling op te richten.

Daarnaast gaan **ook een aantal internationale verdragen**, zoals het voornoemde Optionele Protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing (art. 18, § 4) of het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (art. 33, § 2), ervan uit dat de Partijen een onafhankelijke instantie hebben om de uitvoering van die verdragen te bevorderen, te beschermen en op te volgen, overeenkomstig de Principes van Parijs. Een correcte tenuitvoerlegging van deze verdragen, wat voor het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap een expliciete doelstelling is van de Vlaamse Regering (*Regeerakkoord*, p. 78), impliceert dan ook verdere stappen in de oprichting van een dergelijke instantie. Meer in het algemeen moet zij bijdragen tot de follow-up van de conclusies en aanbevelingen van internationale comités naar aanleiding van Belgische rapporten, het volgen van de evolutie in internationale rechtspraak en interpretatieve praktijk en het daaruit distilleren van aanbevelingen voor de nationale overheden, en het verzekeren van een overlegplatform over mensenrechten tussen niet-gouvernementele organisaties en de overheid. Tijdens de UPR is België dan ook de verbintenis aangegaan om zo'n mensenrechteninstelling op te richten.

De Vlaamse overheid wil werk maken van:

- **kwalitatieve rapportering** aan internationale toezichtsorganen;
- er wordt ingezet op een **proactieve follow-up** van en de **bilaterale relaties** met de mensenrechtenorganen van de VN en de Raad van Europa;
- de oprichting van een **nationale mensenrechteninstelling die volledig conform is aan de Principes van Parijs.**

c. Mensenrechten en Vlaamse regelgeving

De Vlaamse overheid heeft **de internationale, grondwettelijke en ethische verplichting om bij de uitvaardiging van regelgeving de mensenrechten te respecteren**. De Raad van State gaat bij zijn onderzoek van Vlaamse regelgeving na of deze teksten in overeenstemming zijn met de grondwettelijk en internationaal gegarandeerde grondrechten. De strategische adviesraden vormen bijkomende externe adviesinstanties, die, gelet op hun samenstelling en vanuit de specifieke aandachtspunten van bijvoorbeeld de vertegenwoordigers van jongeren of sociale partners, een extra waarborg zijn voor de overeenstemming van nieuwe regelgeving met de mensenrechten en met de economische en sociale rechten in het bijzonder.

Er is dan ook geen onmiddellijke beweegreden om een nieuwe interne controle-instantie te creëren om na te gaan in welke mate nieuwe Vlaamse regelgeving in overeenstemming is. Dat zou immers

een vanzelfsprekendheid moeten zijn. Nu al kan bij het ontwerpen van wetgeving, bijvoorbeeld bij de regelgevingsimpactanalyse (RIA), waarin de reeds eerder vermelde JoKER werd geïntegreerd, of in de memorie van toelichting bij een decreet, de **ontworpen regelgeving vanuit een mensenrechten invalshoek benaderd** worden. Daarbij kan men zowel aandacht besteden aan de manier waarop de ontworpen regelgeving bijdraagt aan de verwezenlijking van een bepaald mensenrecht als aan de vraag of de in eventueel voorziene inperkingen van bepaalde rechten inderdaad geboden zijn in een democratische samenleving ter bescherming van de openbare veiligheid, de openbare orde, de volksgezondheid of de goede zeden of ter bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

Intussen heeft de Vlaamse Regering wel op 2 december 2011 beslist om tegen 2014 de vigerende relevante regelgeving op haar conformiteit met het VN-Verdrag inzake de rechten voor personen met een handicap af te toetsen en af te stemmen en ook de impact van het VN-Verdrag inzake de rechten voor personen met een handicap wordt voor elk beleidsdomein te onderzoeken.

Ambtenaren die betrokken zijn bij de uitwerking van regelgeving moeten worden **gesensibiliseerd** om op een passende wijze aandacht te besteden aan de verhouding tussen die regelgeving en de rechten van de mens. De Vlaamse overheid dient daartoe te voorzien in een geschikt **vormingsaanbod** op het vlak van mensenrechten, onder de vorm van een specifieke opleidingen, seminars, of door de integratie van de component mensenrechten in bestaande vormingspakketten (bijvoorbeeld in de opleidingen wetgevingsleer). In zijn rapport over België spoorde RvE-mensenrechtencommissaris Thomas Hammarberg ons land overigens aan om te voorzien in voldoende vorming voor ambtenaren op het vlak van de rechten van de mens.

Het spreekt voor zich dat alle – bestaande en nieuwe – Vlaamse regelgeving in overeenstemming dient te zijn met de mensenrechten. De Vlaamse Regering moet dan ook de **nodige randvoorwaarden creëren zodat de conformiteit met de mensenrechten wordt meegenomen in het proces van de opmaak van nieuwe regelgeving.**

2. Mensenrechten in het Vlaamse internationale beleid

A. Vier prioritaire mensenrechtenthema's

Hoewel alle mensenrechten universeel zijn, onderling samenhangen en elkaar versterken, is het tegelijkertijd ook zo dat **overheden in hun internationale beleid focussen** op bepaalde rechten. Dit betekent natuurlijk niet dat andere rechten minder belangrijk zouden zijn of dat de universaliteit ervan niet zou worden erkend. Het gaat om een afweging van de manier waarop de beperkte middelen die ter beschikking staan voor het buitenlands beleid het best worden ingezet.

Ook het Vlaamse buitenlandse beleid moet dergelijke keuzes maken wanneer het de mensenrechten meer op de voorgrond wil brengen in zijn internationale optreden. Daarbij zal enerzijds worden gefocust op **twee horizontale thema's**, samenhangend met de rechten op leven, fysieke integriteit en gelijkheid waaraan geen afbreuk kan worden gedaan, en wordt anderzijds ingezet op **twee thema's die ook centraal staan in het Vlaamse regeerakkoord**,

en ook raakpunten hebben met een groot aantal Vlaamse beleidsvelden, zoals onderwijs, jeugd, bijzondere jeugdzorg of gezinsbeleid. Het gaat meer bepaald om:

- a. respect voor de fysieke integriteit van elke mens;
- b. de strijd tegen alle vormen van discriminatie;
- c. de rechten van het kind;
- d. het recht op behoorlijke arbeidsomstandigheden.

Deze rechten staan niet los van elkaar, maar zijn, net als alle mensenrechten, op verschillende manieren onderling en ook met andere rechten verbonden.

a. Respect voor de fysieke integriteit van elke mens

De Vlaamse Regering vraagt respect van elke overheid voor de fysieke integriteit van haar burgers en **drukt daarom haar resolute afkeer uit van de doodstraf, van foltering en van gedwongen verdwijningen**, praktijken waarmee de staat zelf het fundamentele recht op leven en op fysieke integriteit schendt.

Vooraf onder Europese impuls zien we de afgelopen decennia een groeiende beweging tegen de doodstraf, met als voorlopig hoogtepunt de **resolutie inzake een wereldwijd moratorium** die de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in 2007 aannam. Daarin drukte zij haar diepe bezorgdheid uit over de voortdurende toepassing van de doodstraf, riep ze de staten die deze al hadden afgeschaft op om ze niet opnieuw in te voeren, en vroeg ze de staten waar de doodstraf nog steeds bestaat, internationale minimumstandaarden te respecteren, informatie te verstrekken over de toepassing van de doodstraf, het gebruik ervan progressief te beperken en een moratorium op executies in te stellen.

De doodstraf is een **flagrante schending** door de staat zelf van het recht op leven. Het afschrikwekkende effect van de doodstraf op de gedragingen van potentiële misdadigers is niet bewezen, zodat de straf een louter vergeldende functie heeft, die bovendien op onomkeerbare wijze onschuldigen het leven kan kosten. 95 staten, waaronder vrijwel alle Europese landen, hebben dan ook momenteel de doodstraf in alle omstandigheden afgeschaft. De toepassing van de doodstraf wordt in 9 staten beperkt tot oorlogsomstandigheden, terwijl 35 staten de doodstraf niet meer toepasten in de praktijk. Tegenover deze 139 staten staan **58 landen die de doodstraf nog steeds praktiseren**.

Het al dan niet hanteren van de doodstraf is **geen loutere interne aangelegenheid**, maar is tegenwoordig ingebed in een aantal internationale normen. Art. 6 BUPO-Verdrag gaat er impliciet van uit dat staten evolueren naar een afschaffing van de doodstraf. Het Mensenrechtencomité benadrukte in zijn commentaar op dit artikel dat de doodstraf, indien zij niet is afgeschaft, een uitzonderlijke maatregel moet zijn, die enkel kan worden opgelegd voor de *"most serious crimes, it being understood that their scope should not go beyond intentional crimes with lethal or other extremely grave consequences"*. Staten die het aantal misdrijven waarvoor de doodstraf kan worden opgelegd uitbreiden, of die de doodstraf in de feiten of in rechte opnieuw invoeren, handelen in strijd met de internationale rechtsontwikkeling.

In de praktijk zien we dat de doodstraf **verhoudingsgewijs vaker wordt opgelegd aan zwakkere groepen, zoals etnische minderheden en armen**, die geen behoorlijke verdediging kunnen betalen, of wordt uitgesproken voor lichte vergrijpen of voor zaken die zelfs niet als een misdaad kunnen worden aangemerkt (homoseksualiteit, overspel of zelfs aan slachtoffers van verkrachting). Dergelijke veroordelingen, en het feit dat de doodstraf regelmatig ook, zonder enig bewijs, aan onschuldigen wordt opgelegd, lokken ook in Vlaanderen grote verontwaardiging uit, wat onder meer bleek uit een aantal resoluties van het Vlaams Parlement.

De Raad van Europa nam als eerste organisatie het initiatief tot een verdrag waarbij de **doodstraf ook effectief in vreedstijd wordt afgeschaft**. Het gaat om het zesde protocol bij het EVRM uit 1983 waar, met uitzondering van Rusland, alle lidstaten partij bij zijn. Het recentere dertiende protocol bij het EVRM schaft de doodstraf zelfs af in alle omstandigheden, inclusief in tijden van oorlog of oorlogsdreiging. Ook in het kader van de Organisatie van Amerikaanse Staten werd een gelijkkluidend protocol aangenomen. De Vlaamse Regering onderschrijft de richtsnoeren die de Europese Unie in 2008 over de doodstraf aannam, en draagt daarom op internationaal niveau het standpunt mee uit dat zoveel mogelijk landen deze protocollen en het protocol bij het BUPO-Verdrag tot afschaffing van de doodstraf in vreedstijd, zouden moeten ratificeren en op zijn minst een moratorium op de uitvoering van de doodstraf dienen in te stellen.

Net als de doodstraf zijn **foltering en gedwongen verdwijning** verwerpelijke praktijken die, wanneer zij deel uitmaken van een wijdverspreide en systematische aanpak, een misdaad tegen de mensheid vormen die door het Internationaal Strafhof kan worden bestraft. Ook hier gaat het om een grove schending door de staat van het recht op leven en op fysieke integriteit van zijn eigen onderdanen. Onder het mom van de strijd tegen het terrorisme is het aantal gedwongen verdwijningen en praktijken van foltering de jongste jaren verder toegenomen. Geheime detentie en gedwongen verdwijningen worden door een aantal staten gebruikt als wapen in deze strijd. Het fundamentele verbod op foltering en gedwongen verdwijning blijkt zelfs in democratieën geen vanzelfsprekendheid meer te zijn.

Daarom is en blijft een **principiële stellingname door Vlaanderen tegen doodstraf, foltering en gedwongen verdwijningen** noodzakelijk. De Vlaamse Regering deelt de afkeer die in het verleden ook in het Vlaams Parlement al meermaals tot uitdrukking kwam over grove mensenrechtenschendingen, folteringen, verdwijningen en doodstraf.

Deze **principiële stellingname wordt bovendien vertaald in daden:**

- **De Vlaamse Regering roept haar partners op om mee te stappen in de internationale evolutie tot afschaffing van de doodstraf.** Partners die deze straf nog niet formeel hebben afgeschaft, zoals ontwikkelingspartner Malawi (dat weliswaar sinds 1992 een officieel moratorium heeft ingesteld), zullen formeel worden uitgenodigd om de logische stap naar afschaffing van de doodstraf te zetten. In overeenstemming met de Europese richtsnoeren over de doodstraf zal Vlaanderen dit onderwerp, waar relevant, ter sprake brengen in dialogen en consultaties met partnerlanden en partnerregio's.
- Foltering, gedwongen verdwijningen en standrechtelijke of willekeurige executies zijn vormen van binnenlandse onderdrukking die, wanneer zij er sprake is van een wijdverspreid en systematisch patroon, leiden tot de **weigering van een**

uitvoervergunning door de Dienst Controle Strategische Goederen voor goederen die gebruikt kunnen worden voor dergelijke praktijken.

- Vlaanderen ondersteunt internationale initiatieven die **slachtoffers van foltering, gedwongen verdwijning en andere grove mensenrechtenschendingen** bijstaan en een stem geven.

b. De strijd tegen alle vormen van discriminatie

Het Regeerakkoord stelt voorop dat de Vlaamse Regering werk maakt van een “**non-tolerantiebeleid op het vlak van discriminatie**”. Deze doelstelling wordt zowel in het binnenlandse als in het internationale beleid nagestreefd. De strijd tegen discriminatie is dan ook een centraal punt in de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking en de Vlaamse participatie in de beleidsvorming van internationale organisaties. Bijzondere aandacht zal in het buitenlandse beleid uitgaan naar drie vormen van discriminatie:

- discriminatie op grond van geslacht;
- discriminatie op grond van seksuele voorkeur; en
- discriminatie van inheemse en nomadische volkeren.

• **Gelijkheid tussen man en vrouw**

De emancipatie van de vrouw, en meer in het algemeen het bestrijden van alle vormen van genderdiscriminatie, hebben **altijd hoog op de agenda gestaan van het Vlaamse beleid**. Daarbij werd de internationale component nooit uit het oog verloren, getuige het vroegere decreet van 13 mei 1997 houdende de opvolging van de resoluties van de Wereldvrouwenconferentie die van 4 tot 14 september 1995 in Peking heeft plaatsgehad, dat inmiddels in het ruimere decreet van 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid werd geïntegreerd. Het thema “gender” is ook een transversaal thema in het Vlaamse kaderdecreet inzake ontwikkelingssamenwerking van 22 juni 2007 (art. 10). De cel Gelijke Kansen in Vlaanderen is ook sinds jaar en dag internationaal actief, zoals onder meer blijkt uit haar jaarlijkse deelname aan de “Commission on the Status of Women” van de Verenigde Naties, die elk jaar een andere doelstelling van het Peking Actieplan onder loep neemt. Ook het nieuwe UN Women – sinds januari 2011 operationeel – biedt Vlaanderen nieuwe opportuniteiten om zijn genderbeleid op het mondiaal niveau uit te dragen. Omgekeerd hebben de hervormingen binnen de Raad van Europa, en meer bepaald de nieuwe architectuur voor gender (net zoals voor handicap), tot gevolg dat er nood is aan versterkte samenwerking met de Permanente Vertegenwoordiging om het genderperspectief in de werkzaamheden van de Raad van Europa niet verloren te laten gaan. De bestaande stuurgroep voor gender waaraan alle 47 lidstaten deelnamen wordt immers vervangen door commissie van 16 experts.

De aandacht voor de genderproblematiek krijgt ook al jaren vorm in de **focus op vrouwen in het kader van de gezondheidszorg** in Mozambique, Malawi en Zuid-Afrika, overeenkomstig de landenstrategienota’s die in een beleidsdialoog tussen deze drie partnerlanden en de Vlaamse overheid werden opgemaakt. Dit thema krijgt zijn beslag in zowel bilaterale als multilaterale projecten (via UNAIDS, waarmee pas een nieuwe samenwerkingsovereenkomst werd gesloten, en

de Wereldgezondheidsorganisatie) inzake de groeiende vervrouwelijking van de HIV/AIDS-epidemie of de aanpak van huishoudelijk geweld en verkrachting.

- **Discriminatie van holebi's en transgenders**

Net zoals in het Vlaamse interne beleid (*Regeerakkoord*, p. 78), **bindt Vlaanderen ook internationaal de strijd aan met stereotiepe opvattingen over holebi's en transgenders** (LGBT, d.w.z. Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender). Dit blijkt uit een aantal eerder vermelde activiteiten, zoals de oprichting van het *Informal Network of Governmental LGBT Focal Points*, met Vlaamse deelname, of nog de financiering van het onderzoek van de mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa naar discriminaties op grond van seksuele identiteit.

In zeven landen staat de doodstraf op homoseksualiteit, terwijl meer dan zeventig landen gevangenisstraffen opleggen aan holebi's. Een dergelijke situatie is natuurlijk onaanvaardbaar. Het feit dat officiële vertegenwoordigers van bepaalde staten in de Mensenrechtenraad zonder verpinken stellen dat geen enkele mensenrechtennorm verbiedt om holebi's te discrimineren, maakt duidelijk dat er nog een lange weg is af te leggen. Bovendien is het nog niet gelukt om een resolutie te laten aannemen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties die ervoor pleit om homoseksualiteit uit de strafwet te halen. Op 18 december 2008 werd weliswaar hierover een verklaring voorgelezen door de Argentijnse ambassadeur, die door 67 staten werd onderschreven, waaronder alle lidstaten van de Europese Unie. 57 staten ondertekenden daarentegen een verklaring die zich verzet tegen een decriminalisering. De rechten van holebi's en transgenders blijven internationaal voor controverse zorgen. We moeten ervoor blijven ijveren dat de groep van welwillende staten toeneemt zodat er op termijn, net zoals voor het moratorium op de doodstraf gebeurde, een voldoende draagvlak binnen de statengemeenschap ontstaat om de decriminalisering in een echte resolutie op te nemen, al is zelfs dit maar een eerste stap in het effectieve uitbannen van discriminaties. De aanneming op 31 maart 2010 van een aanbeveling over de bestrijding van discriminatie op grond van seksuele geaardheid en genderidentiteit door het Comité van Ministers van de Raad van Europa, en de historische resolutie van de Mensenrechtenraad op 17 juni 2011 waarin geweld en discriminatie op grond van seksuele geaardheid worden veroordeeld en de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten wordt gevraagd hierover een studie te maken, zijn alvast een aantal positieve signalen.

In een aantal resoluties, meest recent van 2 februari 2011, heeft ook het Vlaams Parlement zijn bezorgdheid laten blijken over rechten van holebi's in de wereld. Ook de situatie van een openlijk homokoppel in ons partnerland Malawi kwam uitgebreid aan bod in het Vlaams Parlement, en naar aanleiding hiervan vonden consultaties plaats met de Malawische ambassadeur in Brussel. De Vlaamse Regering deelt immers de bezorgdheid over discriminatie van holebi's. Meer nog, **de Vlaamse overheid is internationaal gesproken een voortrekker van de strijd tegen discriminatie van holebi's en transgenders.**

- **Rechten van inheemse en niet-sedentaire volkeren**

Wereldwijd behoren 370 miljoen personen tot inheemse volkeren, d.w.z. volkeren die een lange culturele continuïteit hebben in het gebied waar zij wonen, en momenteel in een niet-dominante positie naast een meer recente bevolking leven, maar desondanks hun culturele

gebruiken en tradities willen voortzetten. Pas op 13 september 2007 werd een voldoende consensus gevonden in de internationale gemeenschap om een Verklaring inzake de rechten van inheemse volkeren aan te nemen. Vlaanderen onderschrijft de principes uit deze verklaring .

De rechten van inheemse volkeren vormen reeds lang een bijzonder punt van aandacht in het Vlaams Parlement, dat in resoluties van 1998 en 2001 aandrang op het respect van deze rechten in de internationale samenwerking. Ook via het Vlaamse trustfonds bij UNESCO wordt hier de nodige aandacht aan besteed. Ook in de toekomst zal de Vlaamse overheid de opname blijven nastreven van **projecten met een concrete meerwaarde voor leden van inheemse volkeren** in bilaterale samenwerkingsprogramma's en bij de selectie van projecten die via de multilaterale trustfondsen worden gefinancierd.

Roma, Sinti en aanverwante bevolkingsgroepen, vormen de **grootste etnische minderheid in de Europese Unie**. Er leven naar schatting 10 à tot 12 miljoen Roma in Europa. De grootste concentraties treffen we aan in Midden- en Oost-Europa. In hun dagelijkse leven hebben zij te kampen met vooroordelen, onverdraagzaamheid, discriminatie en sociale uitsluiting. Zij migreren veelal om humanitaire redenen. Hoewel heel wat Roma EU-burgers zijn, hebben zij vaak een precair verblijfsstatuut. Ten opzichte van de rest van de bevolking kennen zij grote achterstand bij de toegang tot onderwijs, gezondheidszorg, werk en huisvesting. In lijn met de tien gemeenschappelijke basisbeginselen inzake integratie van de Roma (Europees Roma-platform, 2009) en als onderdeel van de 'nationale strategie voor de integratie van Roma' zoals gevraagd door de Europese Commissie, heeft de Vlaamse Regering een Vlaams actieplan voor Midden- en Oost-Europese (Roma)-migranten opgesteld. Het aanpakken van discriminatie en het investeren in integratie in de herkomstlanden, is een van de expliciete doelstellingen van het plan.

Ook in het **Vlaamse minderhedenbeleid**, dat vorm kreeg in het decreet van 28 april 1998, vormden woonwagenbewoners een bijzondere doelgroep. Dat is ook zo in het nieuw integratiedecreet van 22 april 2009 en vertaalt zich in een Strategisch plan Woonwagenbeleid (voorbereid door de Vlaamse Woonwagencommissie) en in subsidies voor de aanleg van woonwagen- en doortrekkersterreinen. Het Vlaamse Regeerakkoord bepaalt dat Vlaanderen erop toeziet dat de lokale besturen de afspraken nakomen om voldoende en duurzame doortrekkersterreinen en vaste staanplaatsen mogelijk te maken voor woonwagenbewoners.

Het internationale **non-tolerantiebeleid tegen discriminatie krijgt gestalte** in:

- een blijvende focus voor **gender als transversaal thema in de ontwikkelingssamenwerking**, wat zich vooral vertaalt in projecten rond gezondheidszorg;
- steun aan initiatieven van gezaghebbende internationale organisaties zoals het Rode Kruis die specifiek aandacht hebben voor de thematiek van **vrouwen als bijzonder kwetsbare groep in conflictsituaties en post-conflictsituaties**, zoals ook erkend wordt in resolutie 1325 van de Veiligheidsraad uit 2000;
- participatie aan de werkzaamheden binnen **internationale organisaties** (Raad van Europa en Verenigde Naties) in het kader van de internationale strijd tegen discriminatie van holebi's. De Vlaamse overheid staat samen met Nederland aan de wieg van het *Informal Network of Governmental of LGBT Focal Points* en organiseerde in het kader van het EU-voorzitterschap een internationale conferentie over het thema educatie en holebi- en transgenderbeleid. De Vlaamse overheid dringt er ook op aan dat

discriminatoire regelgeving stelselmatig door België ter sprake wordt gebracht bij de Universele Periodieke Evaluatie van andere landen in de Mensenrechtenraad.

- bijzondere aandacht in de werkprogramma's voor bilaterale samenwerking, waar toepasselijk en in samenspraak met de partner- en herkomstlanden, voor **projecten die ten goede komen aan inheemse en niet-sedentaire volkeren**

c. Het respect voor de rechten van het kind

Het Vlaams Parlement keurde het Kinderrechtenverdrag op 15 mei 1991 goed. Daarmee was Vlaanderen de eerste overheid in België die dit verdrag officieel onderschreef. Deze bijzondere belangstelling voor de rechten van het kind blijft de Vlaamse overheid ook twintig jaar na de aanneming van het verdrag nog steeds kenmerken. Dit blijkt uit het **Vlaams Actieplan Kinderrechten** dat de Vlaamse Regering op 15 juli 2011 goedkeurde, en waarin ook internationale activiteiten werden opgenomen. Aldus gaf ze een antwoord op de aanbevelingen van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind.

Bovendien vormen de rechten van het kind binnen de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking een transversaal thema (art. 10 Kaderdecreet Ontwikkelingssamenwerking), en het huidige decreet van 18 juli 2008 op het jeugd- en kinderrechtenbeleid voorziet in een rapportering over de internationale initiatieven die vanuit de verschillende beleidsdomeinen genomen zijn op het vlak van het jeugd- en kinderrechtenbeleid. **Hierdoor is ook de aandacht voor kinderrechten in het internationale beleid decretaal verankerd.**

Het Kinderrechtenverdrag is het meest geratificeerde mensenrechtenverdrag van de Verenigde Naties. 193 staten zijn er partij bij. De twee aanvullende protocollen, over kindsoldaten enerzijds en kinderhandel, kinderprostitutie en kinderpornografie anderzijds, kennen nog niet dezelfde quasi-universele ratificatie. Vlaanderen zal dan ook bij zijn partnerlanden **discreet maar consequent aandringen om zich bij deze protocollen aan te sluiten**. Hetzelfde geldt voor het toekomstige protocol dat een klachtenmechanisme instelt.

Een belangrijk aandachtspunt in de gezamenlijke ontwikkelingsprioriteiten van Vlaanderen en zijn partnerlanden is de **zorg aan jonge kinderen en jeugd in een moeilijke opvoedingssituatie**, onder meer via steun aan de Wereldgezondheidsorganisatie.

Een erg schrijnende vorm van schending van de rechten van het kind is het droeve lot van **kindsoldaten**, waaraan één van de aanvullende protocollen van het Kinderrechtenverdrag gewijd is. Krachtens de huidige Wapenuitvoerwet wordt de uitvoer of doorvoer van wapens voor gebruik door een leger waarvan vaststaat dat het kindsoldaten inzet, geweigerd. Dit is een bijkomende weigeringsgrond bovenop de regels uit het Europese gemeenschappelijk standpunt, die ook behouden blijft in het nieuwe Wapenhandeldecreet. Bovendien ijvert de Vlaamse Regering voor een opname van deze weigeringsgrond in de Europese regelgeving en in het toekomstige Wapenhandelverdrag van de Verenigde Naties. Veiligheidsraadsresolutie 1882 van 4 augustus 2009 versterkte het internationale controlemechanisme tegen kindsoldaten, en de informatie uit dit mechanisme wordt ook door de Dienst Controle Strategische Goederen wordt gebruikt. De Vlaamse Regering stelt ook veel hoop in de vervolging door het Internationaal Strafhof (ISH) van een aantal

verdachten uit de Democratische Republiek Kongo die zich schuldig zouden hebben gemaakt aan het inlijven van kindsoldaten.

Vlaanderen draagt ook internationaal bij tot **respect voor de rechten van het kind** via:

- het aandringen bij de partnerlanden op de ratificatie en omzetting van het **internationale acquis op het vlak van de rechten van het kind**;
- de volledige steun aan de uitwerking van **een klachtenprotocol bij het Kinderrechtenverdrag** dat zo snel mogelijk een realiteit moet zijn;
- een blijvende focus voor **de rechten van het kind als transversaal thema in de ontwikkelingssamenwerking**, wat zich vooral vertaalt in projecten rond gezondheidszorg, onderwijs en de noden van kinderen en jongeren in een moeilijke opvoedingssituatie;
- het partnerschap tussen Vlaanderen en UNICEF, dat zijn beslag kreeg in de recente meerjarenovereenkomst 2011-2015;
- de steun aan initiatieven die een uitweg bieden voor kinderen en jongeren die als **kindsoldaten** werden ingezet;
- het behoud in de **toekomstige Vlaamse wapenuitvoerregelgeving** van de aangescherpte weigeringsgrond ten opzichte van de Europese regels, zodat uitvoervergunningen naar een leger dat kindsoldaten inzet, geweigerd worden.

d. Het recht op behoorlijke arbeidsomstandigheden

In tijden van economische crisis kunnen korte-termijnoverwegingen ertoe leiden dat fundamentele arbeidsrechten, zoals gegarandeerd in het ESC-Verdrag en in verschillende verdragen van de Internationale Arbeidsorganisatie, onder druk komen te staan. Het recht op behoorlijke arbeidsomstandigheden geeft echter invulling aan de **sociale dimensie van duurzame ontwikkeling**, die evenwaardig is aan de economische en ecologische componenten. Hierover bestaat een internationale consensus die op de *World Summit* van de Verenigde Naties in 2005 door de wereldgemeenschap is onderschreven.

Duurzame groei moet dan ook gepaard gaan met een stelselmatige verbetering van de arbeidsomstandigheden. Zoals eerder aangegeven, wil Vlaanderen hiervoor alvast het goede voorbeeld geven door samen met de andere bevoegde overheden in België ruimere verbintenissen aan te gaan in het kader van het Europees Sociaal Handvest, onder meer rond arbeidsomstandigheden. Daarnaast hecht de Vlaamse Regering, conform het Regeerakkoord, in haar buitenlands beleid bijzonder belang aan een zo breed mogelijke toepassing in de wereld van fundamentele arbeids- en milieunormen, en ijvert zij ervoor dat die toepassing zo sterk mogelijk wordt gestimuleerd in het **handelsbeleid op Europees niveau**.

Via het bestaande Vlaamse trustfonds bij de **Internationale Arbeidsorganisatie** ondersteunde Vlaanderen in het verleden al projecten die bijdragen tot het verhogen van sociale standaarden. De nieuwe algemene samenwerkingsovereenkomst tussen Vlaanderen en de IAO zet hier nog versterkt op in. Vlaanderen wil de middelen die het aan de IAO ter beschikking stelt nog meer dan vroeger inzetten om te investeren in toenemend respect voor sociale grondrechten in groei- en ontwikkelingslanden. De Vlaamse Regering drukt hiermee ook haar uitdrukkelijke steun uit voor de campagne die de IAO voert voor de ratificatie van acht kernverdragen, waaronder ook de

verdragen over de minimumleeftijd voor tewerkstelling en over de uitbanning van de ergste vormen van kinderarbeid. Dit laatste toont, door de nauwe band met de rechten van het kind, ook de onderlinge verwevenheid aan van de verschillende prioriteiten en van de rechten van de mens in het algemeen. Dit is ook het geval voor het verbod op dwangarbeid en het principe van non-discriminatie, die samen met de vrijheid van (vak)vereniging de andere kernverdragen van de IAO uitmaken.

Vlaanderen wil bijdragen tot een betere internationale naleving van **het recht op behoorlijke arbeidsomstandigheden** op de volgende manieren:

- Via het Vlaamse trustfonds bij de Internationale Arbeidsorganisatie zal de Vlaamse Regering **investeren in toenemend respect voor sociale grondrechten** in groei- en ontwikkelingslanden.
- De Vlaamse Regering ijvert ervoor dat **clausules over fundamentele arbeids- en milieunormen** ook in de toekomstige investeringsakkoorden van de Europese Unie en van de BLEU terug te vinden zijn.
- Het recht op behoorlijke arbeidsomstandigheden is ook prominent aanwezig in de **Noordwerking van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking**, via de steun aan projecten voor ontwikkelingseducatie rond eerlijke handel, door sensibilisering via de media en in het duurzaam aankoopbeleid van de Vlaamse overheid.

B. Respect voor mensenrechten in de internationale samenwerking

Bij de selectie van partnerlanden waarmee een meer intense samenwerking wordt aangegaan, speelde (en speelt) de mensenrechtensituatie in dat andere land een belangrijke rol. Voor de ontwikkelingssamenwerking is dat in het kaderdecreet inzake ontwikkelingssamenwerking van 22 juni 2007 geëxpliciteerd door **"goed bestuur" als selectiecriteria** te voorzien **voor de partnerlanden** (art. 7). Goed bestuur wordt in dit decreet gedefinieerd als "de methode die beoogt het beheer van de institutionele capaciteiten, het besluitvormingsproces van de overheden en het beheer van de overheidsgelden te optimaliseren met inachtneming van de democratie, de rechtsstaat alsmede van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden".

Natuurlijk is er in elk land ruimte voor een betere en verdergaande verwezenlijking van de mensenrechten. Zeker in ontwikkelingslanden zijn de economische omstandigheden vaak van dien aard dat bepaalde, meestal economische of sociale, rechten van de mens nog voor verbetering vatbaar zijn. Goed bestuur als selectiecriteria houdt dan ook niet in dat het land in kwestie een vlekkeloos mensenrechtenpalmares heeft, maar dat het **een progressieve houding wil aannemen om de mensenrechtensituatie stelselmatig te verbeteren**, zowel via eigen beleid als in samenwerking met de donorgemeenschap.

Ondanks deze criteria voor samenwerking valt het niet uit te sluiten dat er zich een terugval voordoet op het vlak van mensenrechten in een partnerland. De enorme noden van de lokale bevolking **pleiten tegen een stopzetten van de hulp aan een land waar de mensenrechtensituatie** zorgwekkend is. Indien er toch een ernstig conflict met het partnerland over de mensenrechtensituatie zou ontstaan, zal Vlaanderen, in samenspraak met andere donoren, zijn middelen kanaliseren naar multilaterale organisaties of organisaties van de civiele maatschappij waarvan de activiteiten bij voorkeur aansluiten bij de prioriteiten van de

strategienota voor de ontwikkelingssamenwerking met dit land. Vlaanderen gebruikt ook de richtsnoeren van de Europese Unie voor mensenrechtenverdedigers om het **werk van maatschappelijke actoren die in zijn partnerlanden bijdragen aan de verdere ontwikkeling van de mensenrechten, te ondersteunen en te beschermen.**

Ook buiten de ontwikkelingssamenwerking wordt vóór het intensiveren van de betrekkingen met een land of regio het respect van de mensenrechten onderzocht, zodat dit ook hier, minstens impliciet, als een selectiecriteria kan worden beschouwd. Het Vlaamse Regeerakkoord voorziet een bijkomende focus op de **Westelijke Balkan en de nieuwe buurlanden van de Europese Unie**, en een actief gebruik van het verdragsrecht. Net zoals in het verleden zal de Vlaamse Regering zich bij haar besluitvorming tot samenwerking laten leiden door een kwalitatieve omgevingsanalyse waarvan de mensenrechtensituatie een volwaardig hoofdstuk van vormt. De eventuele verdragspartners zullen worden uitgenodigd om referenties naar de mensenrechten in de samenwerkingsverdragen op te nemen.

Vlaanderen werkt internationaal samen met landen die een **progressieve houding willen aannemen om de mensenrechtensituatie stelselmatig te verbeteren.** Indien er zich in deze samenwerking toch een terugval zou voordoen, dan zullen financiële middelen worden geheroriënteerd naar andere actoren in het partnerland.

C. Mensenrechtendialoog via geëigende internationale fora

a. Inleiding

Als relatief kleine deelstaat beschikt Vlaanderen slechts over beperkte eigen instrumenten om problemen op het vlak van het respect voor de rechten van de mens aan te kaarten. Met de meeste staten waar grove mensenrechtenschendingen plaatsvinden, onderhoudt Vlaanderen geen actieve bilaterale betrekkingen. Het is daarom des te meer van belang om te investeren in twee waardevolle bestaande internationale fora waar deze problemen op een institutionele wijze kunnen worden aangekaart: enerzijds de bijeenkomsten tussen de Europese Unie en (groepen van) partnerlanden, en anderzijds de VN-Mensenrechtenraad.

Ook voor de uitwisseling van visies met de landen waarmee we nauwer samenwerken, meer bepaald de drie partnerlanden in Zuidelijk Afrika, verkiest Vlaanderen een **multilaterale setting waarin beleidsmakers, civiele maatschappij en academici uit de partnerlanden en Vlaanderen worden samengebracht** boven een zogenaamde dialoog tussen overheden die in de relatie tussen donor en ontvangende staat moeilijk als een gesprek tussen gelijken kan worden aanzien.

b. Europese Unie

Als onderdeel van de Europese Unie, een speler op wereldformaat, beschikt Vlaanderen over een uitgelezen kanaal om een aantal van zijn bekommernissen tot een betekenisvolle mensenrechtendialoog te laten doordringen. Daarom zal Vlaanderen zijn bezorgdheden inzake mensenrechten maximaal via het kanaal van de Europese Unie naar buiten brengen. **Het externe beleid van de Europese Unie is immers doordeesemd van doelstellingen op het vlak van**

mensenrechten en democratisering. De lopende hervormingen op het vlak van de nabuurschapsstrategie (met meer nadruk op democratie en conditionaliteit) en van de mensenrechtenstrategie zullen er nog meer dan tevoren voor zorgen dat mensenrechten als een rode draad door het externe beleid van de Unie lopen en dat het collectieve gewicht van de Unie en de lidstaten in mensenrechtenkwesties gemaximaliseerd wordt.

De Europese Unie kan alleen geloofwaardig zijn als de mensenrechtensituatie in de lidstaten zelf ook aan haar eigen strenge vereisten voldoet. Daarom staat Vlaanderen er in de context van de **toetredingsonderhandelingen** op dat volledig is voldaan aan het respecteren van de mensenrechten zoals bepaald in de Kopenhagen-criteria.

Met een aantal belangrijke (groepen van) landen voert de Europese Unie ook een mensenrechtendialoog, waarbij zij zich laat leiden door de EU-richtsnoeren voor mensenrechtendialogen van 13 december 2001. Die dialogen vinden in **een aantal verschillende contexten** plaats:

- in het kader van een partnerschapsakkoord, zoals de – door het Vlaams Parlement goedgekeurde – akkoorden van het Barcelona-proces (landen van de Middellandse Zeeregio), de stabilisatie- en associatieakkoorden met landen uit de Balkan en het Akkoord van Cotonou met de landen van Afrika, de Caraïben en de Stille Oceaan;
- de dialoog met China die een exclusieve focus heeft op mensenrechten (vroeger bestond dit ook met Iran);
- *ad hoc*-dialogen over mensenrechten in het kader van een ruimere dialoog met derde landen;
- de dialogen in de context van de bijzondere banden die de Europese Unie heeft met landen die over een breed domein grotendeels dezelfde opvattingen delen, zoals Canada, de Verenigde Staten en de kandidaat-lidstaten.

De **behandelde onderwerpen** in de dialogen verschillen, maar omvatten de toetreding tot mensenrechteninstrumenten en hun implementatie, de samenwerking met internationale mensenrechtenmechanismen, de strijd tegen de doodstraf, tegen foltering en tegen alle vormen van discriminatie, de rechten van het kind, de rechten van vrouwen, de vrijheid van meningsuiting, van vergadering en van geweten, het respect voor de rechtsstaat, de rol van de civiele maatschappij, internationale samenwerking op het vlak van justitie, en conflictpreventie. Er is dus een grote convergentie met de eerder geformuleerde Vlaamse prioriteiten. De Vlaamse overheid volgt dan ook de activiteiten van de Hoge Vertegenwoordiger voor het buitenlands beleid op het vlak van mensenrechten – zoals het *Europese Instrument voor Democratie en Mensenrechten* en de verwachte Europese mensenrechtenstrategie – om, conform de beleidsnota voor het internationale beleid, haar beleid op dit Europese buitenlandse beleid af te stemmen.

De positie van de Europese Unie als wereldmacht zorgt er bovendien voor dat aandachtspunten die Vlaanderen via de voorbereidende werkzaamheden in intern-Belgisch verband (DGE) naar voren kan schuiven, **met een grotere kans op succes bij de partnerlanden kunnen worden aangekaart** dan wanneer de Vlaamse overheid dit bilateraal zou aankaarten: met de meeste landen wordt immers geen structurele samenwerking onderhouden, zodat een losstaande uiting van verontwaardiging door de Vlaamse Regering weinig tot geen effect kan ressorteren. Wanneer Vlaanderen een bijzondere bezorgdheid heeft over bepaalde situaties of over nuttige informatie

beschikt uit zijn partnerlanden, zal hierover in contact worden getreden met de nieuwe Europese dienst voor het externe optreden (EDEO).

c. Mensenrechtenraad

Naast de mensenrechtendialoog van de Europese Unie biedt ook de reeds vermelde **Universal Periodic Review** (UPR) van de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties een mogelijkheid om zorgwekkende situaties aan te kaarten.

Daarom wordt ook hier versterkt ingezet op het leveren van een Vlaamse bijdrage in de Belgische of Europese interventies naar aanleiding van de presentatie van de zelfevaluatierapporten van de verschillende staten. Deze Vlaamse bijdrage zal zich **in het bijzonder richten op de bestrijding van genderdiscriminatie en van discriminatie op grond van seksuele geaardheid en op de rechten van het kind**. De Vlaamse overheid verwacht van de federale overheid dat de sessies van de Mensenrechtenraad en de sessies van de UPR, conform de afspraken uit het samenwerkingsakkoord over "gemengde" internationale organisaties, binnen België via intrafederaal overleg worden voorbereid, zodat Vlaanderen en de andere gemeenschappen en gewesten het Belgische standpunt mee kunnen vorm geven .

De Raad kent ook een aantal "**bijzondere procedures**" (*special procedures*), waarmee situaties in een bepaald land of bepaalde thema's die overal ter wereld problemen stellen, aangepakt worden. Op dit ogenblik zijn er 8 landenspecifieke (Burundi, Cambodja, Haïti, Myanmar, Noord-Korea, Palestijnse Gebieden, Somalië en Soedan) en 31 thematische bijzondere procedures. De Vlaamse Regering betreurt de stelselmatige inperking van de landenspecifieke mandaten – zoals pijnlijk bleek bij de niet-verlenging van de procedure voor de Democratische Republiek Kongo, waar er toch een grote nood blijft aan internationale waakzaamheid. Wat de thematische procedures betreft, streeft de Vlaamse overheid ook hier een kwaliteitsvolle insteek na bij bevragingen aan de lidstaten, zodat ook de andere landen dezelfde hoge standaarden hanteren voor hun antwoorden.

d. Mensenrechtenseminarie in Zuidelijk Afrika

Het **kaderdecreet inzake ontwikkelingssamenwerking** van 22 juni 2007 voorziet dat de situatie op het vlak van de mensenrechten, democratische ontwikkeling en vrede een specifiek aandachtspunt vormt voor de beleidsdialoog met het partnerland waarbij zowel overheden als vertegenwoordigers uit de civiele maatschappij worden betrokken (art. 4, 3°).

De Vlaamse Regering opteert ervoor om deze uitwisseling van visies als een gesprek met meerdere partners te laten plaatsvinden in het kader van een **mensenrechtenseminarie in Zuidelijk-Afrika**. Daardoor kunnen binnen de betrokken regio zelf experts van de overheid, vertegenwoordigers van de civiele maatschappij en academici uit Vlaanderen, Malawi, Mozambique en Zuid-Afrika worden samengebracht in een informele setting waarin het leren van elkaars ervaringen en het formuleren van aanbevelingen voor de onderlinge samenwerking centraal staan. Ook regionale instanties zoals het jonge Afrikaanse Hof voor de Rechten van de Mens zullen hierbij worden betrokken. Dergelijke seminaries kunnen gaan over verschillende onderwerpen, gaande

van een focus op een bepaald recht tot meer institutionele onderwerpen zoals de vormgeving van interne mensenrechteninstellingen of de rapportering aan internationale instanties.

Vlaanderen onderschrijft een multilaterale aanpak voor het aanpak van problematische mensenrechtensituaties door:

- het Vlaamse beleid **af te stemmen op de Europese mensenrechtenstrategie**;
- erop te staan dat in de context van de **toetredingsonderhandelingen** volledig is voldaan aan het respecteren van de mensenrechten zoals bepaald in de Kopenhagen-criteria;
- Vlaamse aandachtspunten te laten **doorstromen in de Belgische interpellaties in alle relevante Europese en internationale fora**;
- de **mensenrechtendialoog** met de partners van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking te laten plaatsvinden **in een multilaterale setting** in Zuidelijk Afrika, met deelname van stakeholders en experts uit Vlaanderen en de partners.

D. Mensenrechten en internationale economie

a. Internationale wapenhandel

Krachtens art. 4, § 1, 4°, a, van de bestaande Wapenuitvoerwet, die tot de aanneming en inwerkingtreding van een nieuw Wapenhandeldecreet nog steeds door de Vlaamse Dienst Controle Strategische Goederen wordt gehanteerd, **weigert de overheid uitvoer- of doorvoervergunningen voor wapens en militair materieel** indien er aanwijzingen zijn dat in het land van bestemming "de uitvoer of doorvoer bijdraagt tot een klaarblijkelijke schending van de mensenrechten, er een duidelijk risico bestaat dat de beoogde uitvoer gebruikt wordt voor binnenlandse onderdrukking of waar vaststaat dat kindsoldaten ingezet worden in het geregeld leger". Er wordt verder zeer zorgvuldig te werk gegaan wanneer per geval en rekening houdend met de aard van het materieel, vergunningen worden afgegeven voor landen waar door de terzake bevoegde instanties van de Verenigde Naties, de Raad van Europa of de Europese Unie ernstige schendingen van de mensenrechten zijn geconstateerd. Deze regelgeving geeft invulling aan het tweede criterium van het Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB van 8 december 2008, dat de voorschriften van de vroegere Gedragscode van de Europese Unie inzake wapenuitvoer heeft geactualiseerd en verbindend gemaakt. Het Vlaams Regeerakkoord en de beleidsnota voorzien dat het nieuwe decretale kader voor de controle op internationale wapenhandel noodzakelijk gestoeld wordt op de Gedragscode. Dit zal zorgen voor een sterke controletoeets met aandacht voor een evenwichtige en verantwoorde afweging van ethische, economische en veiligheidselementen.

Naast dit nieuwe decreet over de internationale wapenhandel, zet de Vlaamse Regering ook in haar bredere beleid in op een **vredeconomie**. Via de tenuitvoerlegging van Verordening 428/2009 over de controle op de uitvoer, de overbrenging, de tussenhandel en de doorvoer van producten voor tweërlei gebruik tracht de Vlaamse overheid te verhinderen dat uit Vlaanderen afkomstige producten die zowel een civiele als een militaire bestemming kunnen hebben een bijdrage zouden kunnen leveren tot de productie van chemische, biologische of nucleaire wapens. Wat chemische wapens betreft levert de Vlaamse overheid tevens haar bijdrage in de uitvoering van het Verdrag

inzake Chemische Wapens. De Vlaamse Regering investeert ten slotte in outreach, door het Vlaamse bedrijfsleven te sensibiliseren over het belang van de controle van de export van strategische goederen.

b. Internationaal ondernemen

Het recht op behoorlijke arbeidsomstandigheden is, zoals eerder gezegd, één van de vier klemtonen die Vlaanderen in zijn internationale mensenrechtenbeleid wil leggen. Naast de financiële steun aan de Internationale Arbeidsorganisatie voor behoorlijke arbeidsomstandigheden, zet de Vlaamse Regering blijvend in op een aantal **beleidsinstrumenten** die hiervoor kunnen worden ingezet.

Omdat Vlaanderen wil bouwen aan een rechtvaardige wereld, zetten we ons ook in voor **duurzame(re) wereldhandel**. De Vlaamse Regering engageert zich om maximaal te kiezen voor eerlijke producten die garanderen dat de meerkosten voor een duurzame productie niet integraal op het Zuiden wordt afgeschoven.

FIT onderneemt zowel ten aanzien van de Vlaamse ondernemingen als binnen de eigen organisatie veel acties rond duurzaam ondernemen, onder meer via infosessies of seminars en via de informatiekkanalen van FIT (website, landenfiches, artikels in de nieuwsbrief). Internationale economische expansie en respect voor duurzaamheid en ethiek zijn immers wel degelijk combineerbaar. Het **principe van duurzaam en ethisch internationaal ondernemen (DEIO)** werd dan ook verankerd in alle subsidiereglementen die in Vlaanderen van toepassing zijn op het vlak van internationaal ondernemen.

De gids "**Duurzaam Internationaal Ondernemen – 50 landen wereldwijd in actie en dialoog**", tot stand gekomen in een samenwerking van FIT met Kauri en Sustenuto, geeft bedrijven de mogelijkheid om hun bedrijfspolitiek op een duurzaam en ethisch internationaal niveau verder uit te werken, in de geest van de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. Deze gids geeft Vlaamse bedrijven duidelijke informatie over alle aspecten die bij duurzaam internationaal ondernemen van belang zijn, met praktische informatie op landenniveau over lokale netwerken inzake duurzaam en ethisch ondernemen, en aandachtspunten waarmee bedrijven rekening kunnen of moeten houden bij internationale expansie.

De diamantsector is met 8.000 directe arbeidsplaatsen en meer dan 25.000 banen aan indirecte tewerkstelling een belangrijke component van de Vlaamse economie. De internationale gemeenschap is er bijzonder waakzaam over om te vermijden dat via de diamanthandel conflicten worden gefinancierd. De Vlaamse Regering deelt deze bezorgdheid, en geeft haar steun aan het centrum dat in samenwerking met UNITAR, het trainingsinstituut van de VN, in Antwerpen opleidingen zal verzorgen over **corporate social responsibility in de diamantindustrie**.

Onder impuls van een aantal parlementsleden en niet-gouvernementele organisaties bereikten de overheden in België en Luxemburg in 2002 overeenstemming over het invoegen van niet alleen een milieuclausule maar ook een **sociale clausule in de modeltekst voor bilaterale investeringsakkoorden** (BITs) van de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie (BLEU), die

namens beide landen en de drie gewesten investeringsakkoorden sluit. Daardoor bevatten deze BITs expliciete verwijzingen naar de fundamentele arbeidsrechten van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO).

Deze invoeging gaat er enerzijds van uit dat het perspectief om een BIT met de BLEU te kunnen sluiten er de potentiële verdragspartner toe zal aanzetten om engagementen aan te gaan op het vlak van milieu en arbeidsomstandigheden, en wilde anderzijds ook een voorbeeld stellen aan andere OESO-lidstaten, in de hoop dat ook in hun modelovereenkomsten soortgelijke bepalingen zouden worden opgenomen. De BLEU was immers de **eerste entiteit die dergelijke clausules opnam in de tekst van de overeenkomst zelf** – voordien waren er een aantal andere staten (onder meer Finland) die enkel in de preambule van hun modelteksten naar sociale- en milieudoelstellingen verwezen. Ook de Verenigde Staten hebben inmiddels in het dispositieve gedeelte van hun akkoorden soortgelijke clausules opgenomen rond arbeidsstandaarden en milieu. Natuurlijk hangen de effectieve bewoordingen van de uiteindelijke verdragstekst nog af van het verdere verloop van de onderhandelingen met de andere partij. Het Vlaams Regeerakkoord voorziet dat een zo breed mogelijke toepassing in de wereld van fundamentele arbeids- en milieunormen zo sterk mogelijk wordt gestimuleerd via zowel de BLEU-investeringsakkoorden als door het beleid op Europees niveau. Daarom ijvert Vlaanderen voor de opname van deze **clausules in toekomstige Europese handels- en investeringsakkoorden**.

Het Vlaamse Regeerakkoord stelt tot slot dat de Vlaamse regeringsvertegenwoordiging in het federale overheidsbedrijf **Delcredere** zal pleiten voor een **grotere transparantie** van het bedrijf.

c. Internationaal toerisme

De Vlaamse regelgeving legt sinds vorig jaar aan reisbureaus de verplichting op om elke medewerking aan **reizen die gericht zijn op kinderprostitutie en mensenhandel te weigeren** en om de principes, inzonderheid van duurzaam toerisme, zoals omschreven in de **mondiale ethische code voor toerisme** van de UNWTO, te onderschrijven (artikel 31*bis* van het uitvoeringsbesluit bij het reisbureaudecreet). De Vlaamse overheid draagt er zorg voor dat deze mondiale ethische code ruim verspreid wordt in de sector, en waakt over de naleving van deze bepaling in het kader van het toeristisch handhavingsbeleid. Vlaanderen blijft ook via zijn geassocieerd lidmaatschap van de UNWTO meewerken aan de verdere implementatie en verfijning ervan.

Mensenrechten en steun aan het internationale ondernemen spreken elkaar niet tegen. De Vlaamse overheid vervult haar rol hier door:

- een evenwichtige en verantwoorde afweging van **ethische, economische en veiligheidselementen bij het vergunningbeleid** voor internationale wapenhandel;
- steun aan het Antwerpse trainingsinstituut van UNITAR voor **corporate social responsibility in de diamantindustrie**;
- het stimuleren van **duurzaam en ethisch internationaal ondernemen** door Vlaamse bedrijven, in de geest van de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen;
- aandacht voor duurzaamheid en eerlijke handel in het **interne aankoopbeleid**;
- het insisteren op de opname van **clausules over fundamentele arbeidsnormen in toekomstige bilaterale en Europese handels- en investeringsakkoorden**, naast de

al vermelde financiële steun aan initiatieven rond deze normen door de Internationale Arbeidsorganisatie;

- de ondersteuning van de initiatieven van de UNWTO op het vlak van de **strijd tegen kinderprostitutie en mensenhandel**.

3. Zeven uitgangspunten

1. Voor zover ze niet haaks staan op de constitutionele ordening van dit land zal Vlaanderen werk maken van haar parlementaire instemming met enkele belangrijke mensenrechtenverdragen. Ze onderzoekt hoe er nog bijkomende **engagementen** kunnen worden genomen.
2. Vlaanderen investeert in de interne processen binnen de overheid om op een kwaliteitsvolle manier te kunnen bijdragen aan de **mensenrechtenrapportering** voor internationale controlemechanismen. Daarom wordt binnen de Vlaamse overheid voorzien in **interne vorming** over mensenrechten, hun impact voor het beleid en de gevolgen voor de Vlaamse regelgeving.
3. Vlaanderen legt binnen het buitenlandse beleid de **klemtoon op vier groepen van mensenrechten**:
 - Respect voor de fysieke integriteit van elke persoon;
 - Strijd tegen alle vormen van discriminatie;
 - Respect voor de rechten van het kind;
 - Bevordering van het recht op behoorlijke arbeidsomstandigheden.
4. De Vlaamse Regering zal **investeren in toenemend respect voor sociale grondrechten** in groei- en ontwikkelingslanden.
5. De Vlaamse Regering hanteert het criterium van "**goed bestuur**" voor bilaterale samenwerking met andere landen en regio's, wat inhoudt dat zij een progressieve houding willen aannemen om hun mensenrechtensituatie stelselmatig te verbeteren.
6. Het Vlaamse mensenrechtenbeleid houdt rekening met het **multilaterale en Europese kader** en maakt hier ook gebruik van, enerzijds door het hanteren van de richtsnoeren van de Europese Unie voor mensenrechtenverdedigers en voor de doodstraf, en anderzijds door het laten doorstromen van Vlaamse bekommernissen naar Europese en VN-fora.
7. De Vlaamse Regering zal in de uitvoering van het **wapenhandeldecreet** blijvend aandacht hebben voor een evenwichtige en verantwoorde afweging van ethische, economische en veiligheidselementen.

4. Mensenrechtenagenda

Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten (ICCPR)	Het periodieke rapport werd in oktober 2010 verdedigd voor het Mensenrechtencomité. Uiterste indieningsdatum voor het volgende rapport is 29 oktober 2015.
Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (ICESCR)	Het laatste rapport werd op 1 september 2010 ingediend, en zal in oktober 2011 worden verdedigd.
Rassendiscriminatieverdrag (CERD)	In april 2008 werd het vorige Belgische rapport verdedigd. Een tussentijds rapport werd in 2009 ingediend. Uiterste indieningsdatum voor het volgende rapport is 6 december 2012.
Folterverdrag (CAT)	Het periodieke rapport werd in de loop van 2005 aan het Comité bezorgd. Het Comité behandelde dit rapport in november 2008. Uiterste indieningsdatum voor het volgende rapport is 21 november 2012.
Vrouwendiscriminatieverdrag (CEDAW)	Het periodieke rapport werd in 2007 ingeleverd. Bijkomende vragen van het Comité werden in het voorjaar van 2008 beantwoord. De verdediging vond plaats in 2008. Uiterste indieningsdatum voor het volgende rapport is 31 oktober 2012.
Kinderrechtenverdrag (CRC)	In juni 2010 werd het periodieke rapport verdedigd. De Vlaamse Regering gaf hieraan gevolg door de goedkeuring op 15 juli 2011 van het Vlaams Actieplan Kinderrechten 2011-2014. De coördinatie kinderrechten werkt binnen de NCRK mee aan de uitwerking van een nieuw rapportagesjabloon voor het volgende rapport. Uiterste indieningsdatum is 14 september 2017.
Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (CRPD)	Het eerste Belgische rapport werd op 1 augustus 2011 ingediend. Tegelijkertijd werd ook het nieuwe Belgische "core document", neergelegd.
Verdrag tegen gedwongen verdwijning (CED)	Het eerste Belgische rapport moet uiterlijk op 2 juni 2013 worden ingediend.
Rapportering in het kader van de VN-Mensenrechtenraad	België verdedigde zijn rapport in het kader van de UPR van de Mensenrechtenraad op 2 mei 2011. Het verslag hiervan werd in september 2011 definitief aangenomen. In 2013 zal een eerste tussentijdse stand van zaken worden opgemaakt.